

II. PROBLEMY DŁUGOFALOWEJ WSPÓŁPRACY
PRODUKCYJNO-HANDLOWEJ
POLSKI, NRD, CZECHOSŁOWACJI I WĘGIER
W DZIEDZINIE WŁÓKIENNICTWA

Andrzej Miciński^{*}, Wojciech Urbaniak^{**}

ANALIZA PORÓWNAWCZA PRZEMYSŁÓW WŁÓKIENNICZEGO
I ODZIEŻOWEGO ORAZ HANDLU ZAGRANICZNEGO
WYROBAMI WŁÓKIENNICZO-ODZIEŻOWYMI
POLSKI, NRD, CZECHOSŁOWACJI I WĘGIER

1. Czynniki wytwórcze

1.1. Zatrudnienie

W analizowanym okresie 1960-1975 dynamika zatrudnienia w przemyśle włókienniczym i odzieżowym Polski, NRD, Czechosłowacji i Węgier wykazywała zmienne tendencje (tab. 1).

W Niemieckiej Republice Demokratycznej zatrudnienie to malało w liczbach bezwzględnych w przeciągu całego piętnastolecia. Zjawisko to spowodowane było znacznymi trudnościami dotyczącymi podaży siły roboczej, występującymi w całej gospodarce NRD.

W Czechosłowacji i na Węgrzech postępujący spadek tempa wzrostu zatrudnienia, będący odbiciem wyczerpywania się jego rezerw, doprowadził do zmniejszenia się ogólnego poziomu zatrudnienia w przemyśle włókienniczym i odzieżowym¹.

^{*} Mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomiki Handlu Zagranicznego, Instytut Obrotu Towarowego UŁ.

^{**} Mgr, st. asystent w Zakładzie Ekonomiki Handlu Zagranicznego, Instytut Obrotu Towarowego UŁ.

¹ W przemyśle odzieżowym Węgier w 1975 r. zaznaczył się spadek zatrudnienia o 0,4% w stosunku do roku 1974 (wg Statistical Yearbook, Budapest 1976).

W przemysłach włókienniczym i odzieżowym w Polsce nie obserwuje się podobnego trendu. Spośród czterech omawianych tu państw, nasz kraj charakteryzował się zdecydowanie najszybszym tempem wzrostu zatrudnienia zarówno w całym przemyśle jak i w obydwu analizowanych branżach.

We wszystkich rozpatrywanych krajach wskaźniki dynamiki zatrudnienia w przemysłach włókienniczym i odzieżowym osiągały prawie zawsze niższe wartości od odpowiednich wielkości dla całego przemysłu. Zatrudnienie w przemyśle odzieżowym cechowało się wyższą dynamiką wzrostu w porównaniu z przemysłem włókienniczym. Pod względem wielkości zatrudnienia rozpatrywane działy odgrywały najistotniejszą rolę w gospodarce naszego kraju (tab. 2). W analizowanej grupie państw Polska charakteryzowała się najwyższym poziomem zatrudnienia oraz największym udziałem obydwu gałęzi w ogólnym zatrudnieniu w przemyśle.

Charakterystyczna jest niewielka różnica w łącznym zatrudnieniu w obydwu działach pomiędzy NRD a Węgrami (odpowiednio 245,4 tys. i 217,3 tys.). Różnica w wielkości produkcji pomiędzy tymi krajami jest znacznie większa. Przyczyna takiego stanu tkwi oczywiście w wydajności pracy, wyraźnie wyższej w przemyśle NRD.

Ciekawym zjawiskiem, które występuje we wszystkich badanych krajach, jest wyższy udział rozpatrywanych branż w zatrudnieniu robotników przemysłowych niż w ogólnym zatrudnieniu. Świadczy to o mniejszym znaczeniu pozostałych grup pracowniczych w badanych gałęziach.

W Polsce, Czechosłowacji i na Węgrzech najwyższy udział w zatrudnieniu w przemyśle włókienniczym miał przemysł bawełniany. Istotne znaczenie miały także branże wełniarska, dziewiarska i pończosznicza. Występujące pomiędzy krajami różnice w strukturze zatrudnienia w przemyśle włókienniczym wskazują na większe znaczenie (w porównaniu z pozostałymi krajami) przemysłów wełniarskiego i jedwabniczego w Polsce, dziewiarskiego i pończoszniczego w Czechosłowacji oraz bawełnianego na Węgrzech. Relatywnie najwyższym poziomem zatrudnienia w przemyśle odzieżowym w porównaniu z włókiennictwem charakteryzował się przemysł węgierski.

Dla pełnej oceny stopnia zmianowości rozpatrywanych przemysłów brak jest danych. Można jednak przypuszczać, że ogólnie przeważa tendencja do zmniejszania wymiaru pracy na drugiej i trzeciej zmianie. W Czechosłowacji i NRD - w krajach które najbardziej

odczuły deficyt siły roboczej - praca na pierwszej zmianie ma wyraźnie większe znaczenie niż w Polsce i na Węgrzech².

Przemysły włókienniczy i odzieżowy wyróżniają się wśród innych wysokim udziałem kobiet w zatrudnieniu. We wszystkich czterech krajach kobiety stanowią ponad 2/3 wszystkich zatrudnionych w rozpatrywanych działach. Znaczenie kobiet w zatrudnieniu we włókiennictwie i odzieżownictwie jest w tych krajach większe niż w jakiegokolwiek innej gałęzi przemysłu. Zjawisko to wynika zarówno z cech procesu pracy, tradycji jak i z ogólnego deficytu siły roboczej obserwowanego w niektórych krajach. Z dużym udziałem kobiet w przemysłach włókienniczym i odzieżowym wiąże się konieczność zwiększenia świadczeń socjalnych.

Płace w przemysłach włókienniczym i odzieżowym kształtują się znacznie poniżej przeciętnej we wszystkich krajach (tab. 6). Najwyraźniej widać to w Polsce i Czechosłowacji, gdzie płace są niższe średnio aż o 18-25% od przeciętnej dla całego przemysłu. To upośledzenie analizowanych działów wytwórczości ma charakter trwały. Można sądzić, że ważną przyczyną istniejącego stanu rzeczy jest wysoki udział kobiet w zatrudnieniu. Kobiety częściej podejmują prace gorzej wynagradzane. Ponieważ pozycja ich w zatrudnieniu w przemysłach włókienniczym i odzieżowym jest dominująca, poziom przeciętnej płacy jest niższy. Hipotezę tę potwierdza porównanie odpowiednich wskaźników w przemyśle włókienniczym i odzieżowym. Wyższemu udziałowi kobiet w zatrudnieniu w przemyśle odzieżowym towarzyszy niższa płaca przeciętna.

Dokonane w tab. 7 porównanie przeciętnych płac oraz udziału kobiet w zatrudnieniu w poszczególnych działach przemysłu Polski i NRD wykazało istnienie wyraźnych związków pomiędzy tymi wielkościami. Uszeregowanie gałęzi przemysłu według rosnącego udziału kobiet w zatrudnieniu wskazuje, iż w większości przypadków przeciętna płaca miesięczna spada wraz ze wzrostem tego udziału. Im wyższy udział kobiet w zatrudnieniu w danej gałęzi, tym płaca przeciętna niższa.

Porównanie wysokości płac miesięcznych w poszczególnych krajach przeprowadzono dzięki wykorzystaniu kursów turystycznych jako przeliczników walut. Wyniki wskazują tu na wyraźnie niższy po-

² Zmiany w strukturze przestrzennej przemysłu włókienniczego w wybranych krajach: NRD, Czechosłowacji, Węgier, red. L. S t r a s z e w i c z, Łódź 1976.

ziom płac w polskich przemysłach tekstylnych. W przemyśle włókienniczym naszego kraju płace w 1975 r. były aż o 50,4% niższe niż w NRD, o 18,3% niż w Czechosłowacji i o 7,8% niższe niż na Węgrzech. Podobną sytuację obserwowano w przemyśle odzieżowym.

T a b e l a 1

Dynamika zatrudnienia ogółem
w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

Przemysł w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat
Ogółem								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	117,2	117,2	109,8	109,8	100,0	100,0	114,9	114,9
1970	138,1	117,8	116,5	106,1	102,3	102,7	132,2	115,0
1975	159,6	114,8	120,4	103,3	106,4	103,6	135,6	102,6
Włókienniczy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0*	100,0*	100,0	100,0
1965	106,4	106,4	100,9	100,9	85,0*	85,0*	107,0	107,0
1970	117,7	110,6	102,7	101,9	75,3*	88,6*	112,7	105,3
1975	128,8	109,4	102,2	99,5	74,3*	98,7*	109,3	97,0
Odzieżowy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	•	•	100,0	100,0
1965	115,4	115,4	106,9	106,9	•	•	130,0	130,0
1970	139,6	121,3	111,8	104,6	•	•	143,2	110,2
1975	168,9	121,0	105,9	94,7	•	•	154,5	107,9

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Ź r ó d ł o: Rocznik statystyczny przemysłu 1976, Warszawa 1976; Statistická ročenka ČSSR 1976, Praha 1976; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976, Berlin 1976; Statistical Yearbook 1971, 1975, Budapest 1972, 1976.

T a b e l a 2

Zatrudnienie w przemyśle włókienniczym
i odzieżowym w 1975 r.

Zatrudnienie w przemyśle	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	tys.	% ogółem zatrud- nionych	tys.	% ogółem zatrud- nionych	tys.	% ogółem zatrud- nionych	tys.	% ogółem zatrud- nionych
<u>Zatrudnienie ogółem</u>								
Włókienniczy	473,5	10,2	227,0	8,1	245,4*	8,1	136,3	7,7
Odzieżowy	203,0	4,4	108,0	3,8	•	•	81,0	4,6
<u>Robotników przemys- łowych</u>								
Włókienniczy	387,5	11,0	184,0	9,3	183,6*	9,2	106,8	8,4
Odzieżowy	176,2	5,0	86,0	4,3	•	•	64,8	5,2
<u>Relacja za- trudnio- nych w da- nym kraju do zatrud- nienia w Polsce (w %)</u>								
Włókienniczy		100,0		47,9		36,3*		28,8
Odzieżowy		100,0		53,2				39,9

*Przemysł włókienniczy + odzieżowy.
Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

T a b e l a 3

Struktura zatrudnienia
w przemyśle włókienniczym w 1975 r. (w %)

Przemysł	Polska	Czecho- słowacja*	Węgry
1	2	3	4
Włókienniczy ogółem	100,0	100,0	100,0
Bawełniany	27,8	32,7	39,0
Wełniany	22,0	20,5	19,0

Tabela 3 (cd.)

1	2	3	4
Jedwabniczy	9,9	5,1	5,3
Włókien łykowych	12,6	10,3	12,0
Dziewiarski i pończosznicy	18,9	27,7	21,1
Różny	8,8	3,3	3,6
Odzieżowy (przem. włók. = 100)	42,9	47,6	59,4

* Dane dla 1974 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: Przegląd statystyczny przemysłu lekkiego 1976, Warszawa 1976; Statistická ročenka ČSSR 1976; Statistical Yearbook 1975.

Tabela 4

Wskaźnik zmianowości w przemyśle włókienniczym i odzieżowym w 1975 r.

Przemysł	Polska		Czechosłowacja		NRD	
	1970	1975	1970	1975	1970	1975
Włókienniczy	2,04	2,00	1,385	1,358	1,389	1,403*
Odzieżowy	1,52	1,50	1,506	1,445	•	•
Ogółem	1,50	1,48	•	•	•	1,349

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Rocznik statystyczny przemysłu 1976; Statistická ročenka ČSSR 1976; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976.

Tabela 5

Udział kobiet w zatrudnieniu ogółem w przemyśle włókienniczym i odzieżowym w 1975 r.

Zatrudnienie kobiet w przemyśle	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
1	2	3	4	5
<u>Zatrudnienie kobiet (w tys.)</u>				
Ogółem	1 860,6	•	1 324,1	695,9
Włókienniczy	323,6	152,7	173,7*	84,5

Tabela 5 (cd.)

1	2	3	4	5
Odzieżowy	168,9	.	.	59,0
<u>Udział kobiet w zatrudnieniu (w %)</u>				
Ogółem	39,4	.	43,2	43,5
Włókienniczy	66,8	69,6	71,2*	66,4
Odzieżowy	78,5	.	.	82,7

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Rocznik statystyczny przemysłu 1976; Przemysł włókienniczy NRD, Czechosłowacji, Węgier, Inst. Geogr. UŁ, Łódź 1976; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976; Statistical Yearbook 1975.

Tabela 6

Przeciętne płace miesięczne w 1975 r.

Przeciętna płaca w przemyśle	Polska	Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	zł	KCS	zł prze- licz.	Mk	zł prze- licz.	Frt	zł prze- licz.
<u>Przemysł ogółem</u>							
1. Ogółem	3 721	2 339	4 515	893	5 386	2 817	3 686
2. Robotników przemysłowych	3 626	2 270	4 381	869	5 242	2 741	3 587
<u>Przemysł włókienniczy</u>							
3. Ogółem	3 067	1 880	3 628	765*	4 614*	2 529	3 309
4. Robotników przemysłowych	2 928	1 791	3 457	741*	4 470*	2 419	3 165
<u>Przemysł odzieżowy</u>							
5. Ogółem	2 802	1 782	3 439	.	.	2 209	2 890
6. Robotników przemysłowych	2 693	1 704	3 289	.	.	2 114	2 766
Relacja 3 : 1	0,824	0,804		0,857		0,898	
5 : 1	0,753	0,762		.		0,784	
4 : 2	0,807	0,789		0,853		0,882	
6 : 2	0,743	0,751		.		0,771	
Kurs przeliczeniowy	-		1,930		6,032		1,308

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Jak w tab. 1.

T a b e l a 7

Porównanie udziału kobiet w zatrudnieniu
z przeciętną płacą miesięczną w 1975 r.

Przemysł w krajach	Udział kobiet w zatrudnieniu (w %)	Przeciętna płaca miesięczna (w wa- lucie nar.)
<u>Polska</u>		(w zł)
Paliwowo-energetyczny	15,2	5 769
Metalurgiczny	21,1	4 653
Elektromaszynowy	31,9	3 671
Mineralny	33,1	3 524
Drzewno-papierniczy	39,4	3 284
Chemiczny	41,2	3 490
Spożywczy	45,9	3 171
Lekki	68,7	2 987
<u>NRD</u>		(w Mk)
Metalurgiczny	27,1	1 001
Materiałów budowlanych	27,6	912
Energii i paliwa	28,7	971
Budowy maszyn i urządzeń	30,3	933
Chemiczny	42,2	937
Urządzeń elektrotechnicznych i elektronicznych	47,6	910
Spożywczy	50,2	848
Lekki (bez włókienniczego i odzieżowego)	61,2	793
Włókienniczy i odzieżowy	71,1	765

Ź r ó d ł o: Rocznik statystyczny przemysłu 1976; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976.

1.2. Środki trwałe i inwestycje

W rozpatrywanym okresie 1960-1975 majątek produkcyjny zwiększał się dynamicznie we wszystkich krajach. W przemyśle włókienniczym wzrost wartości środków trwałych był jednak znacznie wolniejszy niż przeciętnie w całym przemyśle. Pewne przyspieszenie tempa notuje się dopiero w pięcioleciu 1970-1975. Wartość środków trwałych najszybciej powiększała się w Polsce, choć i tutaj w przemyśle włókienniczym wzrost był niższy niż prze-

ciężnie w przemyśle. W ostatnim pięcioleciu obserwuje się wyraźne zwiększenie dynamiki wzrostu potencjału wytwórczego polskiego włókiennictwa. Trudno natomiast wysunąć podobne wnioski odnośnie przemysłu odzieżowego z powodu braku informacji statystycznych z pozostałych krajów.

Przemysł włókienniczy czterech krajów dysponował niewielką częścią całego majątku produkcyjnego przemysłu (tab. 9). Wskaźnik udziału tej gałęzi w wartości środków trwałych przemysłu był jeszcze niższy od jej udziału w produkcji globalnej i zatrudnieniu.

W latach 1960-1975 badane gałęzie przemysłu partycypowały w stosunkowo niewielkim stopniu w inwestycjach ogółem. Ich udział w ogólnych nakładach inwestycyjnych wahał się w granicach 2,9-8,1% (tab. 10). Zaznaczyć należy, że w końcu badanego piętnastolecia wskaźnik ten był wyższy niż w pierwszych jego latach. Jest to charakterystyczne dla wszystkich badanych krajów. Można przypuszczać, że zjawisko to stanowiło wynik określonych zmian w polityce gospodarczej poszczególnych krajów, skłaniającej się w coraz to większym stopniu w kierunku rozwoju działań wytwórczości zaspokajających potrzeby ludności. Zjawisko to, rzecz jasna, występowało z różnym natężeniem w każdym z krajów.

W Polsce i na Węgrzech nakłady inwestycyjne w przemysłach włókienniczym i odzieżowym wzrastały najszybciej w ostatnim pięcioleciu 1971-1975. Z kolei w Czechosłowacji i NRD najwyższą ich dynamikę obserwowano w latach 1965-1970. W skali całego okresu 1960-1975 krajem o najwyższym tempie inwestowania i cechującym się przy tym największym wskaźnikiem wzrostu środków trwałych była Polska. Przemysł włókienniczy i odzieżowy NRD charakteryzował się znacznym udziałem inwestycji modernizacyjnych, najwyższym w grupie czterech krajów. Na występowanie tego zjawiska wskazuje duży spadek zatrudnienia w obydwu gałęziach w przeciągu lat 1960-1975.

Największym, jak się wydaje, udziałem inwestycji nowych cechowały się rozpatrywane przemysły w naszym kraju. Tezę taką można postawić na podstawie zmian wielkości zatrudnienia, całkowicie odmiennych od obserwowanych w NRD.

Udział przemysłów włókienniczego i odzieżowego w produkcji przemysłowej był znacznie wyższy niż analogiczny udział w nakładach inwestycyjnych (por. tab. 12). Zjawisko to ma charakter stabilny. Jest ono charakterystyczne dla analizowanych przemysłów

wszystkich czterech krajów w okresie piętnastu lat. Stanowi to potwierdzenie hipotezy o relatywnie niskiej kapitałochłonności inwestycji w obydwu działach przemysłu w stosunku do innych gałęzi.

T a b e l a 8

Dynamika środków trwałych brutto
w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

Przemysł w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	1960 = = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = = 100	tempo wzrostu za 5 lat
Ogółem								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	•
1965	138,6	138,6	127,9	127,9	137,7	137,7	•	100,0
1970	203,4	146,7	158,2	123,7	177,0	128,5	•	138,6
1975	323,3	158,9	207,6	131,2	242,0	136,7	•	142,8
Włókienniczy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	•
1965	115,2	115,2	105,9	105,9	117,2*	117,2*	•	100,0
1970	171,5	148,9	126,9	115,1	130,0*	111,0*	•	133,3
1975	289,8	169,0	139,7	145,3	171,1*	131,6*	•	135,8
Odzieżowy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	130,9	130,9	163,2	163,2	•	•	•	•
1970	264,3	202,0	209,1	128,1	•	•	•	•
1975	460,2	174,1	306,3	146,5	•	•	•	•

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Jak w tab. 1.

T a b e l a 9

Wartość środków trwałych brutto w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

Przemysł w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	A (w mln zł)	B (w %)	A (w mln KčS)	B (w %)	A (w mln Mk)	B (w %)	A (w mln Frt)	B (w %)
Włókienniczy								
1960	31 987	7,3	18 089	5,5	6 223*	6,6*	.	.
1965	36 849	5,9	19 157	4,5	7 292*	5,6*	14 370	6,4
1970	54 869	5,3	22 954	4,4	8 092*	4,8*	19 156	6,2
1975	92 711	5,7	32 058	4,7	10 650*	4,6*	26 013	5,8
Odzieżowy								
1960	1 866	0,5	837	0,2	.	.	.	.
1965	2 442	0,5	1 366	0,3	.	.	.	.
1970	4 932	0,5	1 750	0,3	.	.	.	.
1975	8 587	0,5	2 564	0,4	.	.	2 896	0,7

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy; A - wartość środków trwałych; B - udział w wartości środków trwałych w przemyśle ogółem (w %).

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 1.

T a b e l a 10

Nakłady inwestycyjne
w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

Rok	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	A	B	A	B	A	B	A	B
	mln zł		mln KčS		mln Mk		mln Ft	
1960	2 314	5,5	676	2,9	275	3,4	758	4,5
1965	2 495	4,1	1 128	4,1	297	2,6	984	5,4
1970	4 855	5,5	2 531	7,2	613	3,6	1 354	4,1
1971	5 728	5,8	2 032	5,6	543	3,1	2 327	6,2
1972	9 744	7,4	2 098	5,6	661	3,5	2 696	6,8
1973	13 546	8,1	2 296	5,3	989	4,8	2 502	6,2
1974	14 298	7,0	2 619	5,6	919	4,5	2 937	6,6
1975	13 598	5,7	2 350	4,8	750	3,7	2 719	5,2

A - Nakłady w przemyśle włókienniczym i odzieżowym; B - udział w nakładach w przemyśle ogółem.

Źródło: Statystyczny rocznik stran-czlenow SEW
1976, Moskwa 1976.

T a b e l a 11

Dynamika nakładów inwestycyjnych
w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1965	103,8	103,8	170,6	170,6	108,0*	108,0*	134,8	134,8
1970	201,0	193,6	390,1	228,6	222,9*	206,4*	176,1	130,6
1975	564,9	281,0	368,9	94,6	272,7*	122,3*	341,7	194,1
Odzieżowy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	181,5	181,5	142,2	142,2	•	•	79,4	79,4
1970	372,3	205,1	272,2	191,4	•	•	204,4	257,4
1975	1 005,9	270,2	208,9	76,7	•	•	530,9	259,7

*Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

Tabela 12

Udział przemysłów włókienniczego i odzieżowego
w inwestycjach w przemyśle i w produkcji przemysłowej
ogółem (w %)

Rok	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	nakłady inwestycyjne	produkcja przemysłowa	nakłady inwestycyjne	produkcja przemysłowa	nakłady inwestycyjne	produkcja przemysłowa	nakłady inwestycyjne	produkcja przemysłowa
1960	5,5	12,5	2,9	8,4	3,4	9,0	4,5	•
1965	4,1	11,2	4,1	7,7	2,6	7,6	5,4	•
1970	5,5	12,1	7,2	7,1	3,6	6,9	4,1	9,6
1975	5,7	11,7	4,8	7,1	3,7	6,5	5,2	8,6

Źródło: Rocznik statystyczny 1966, Warszawa 1966 oraz dane jak w tab. 1.

1.3. Baza surowcowa

Od pewnego już czasu obserwowane są w dziedzinie produkcji i zużycia surowców włókienniczych trwałe tendencje spadku znaczenia włókien naturalnych oraz wzrostu włókien chemicznych, zwłaszcza syntetycznych. Struktura produkcji i zużycia surowców w.

przemysle włókienniczym stała się ważnym miernikiem oceny jego nowoczesności. W badanych krajach znaczenie włókien chemicznych w ogólnym zużyciu surowców włókienniczych nie jest jednakowe.

Przodującą pozycję zajmuje tu zdecydowanie przemysł NRD. Znaczna przewaga zużycia włókien chemicznych nad wykorzystaniem surowców naturalnych opiera się w tym kraju na własnej, dobrze rozbudowanej bazie produkcyjnej surowców sztucznych i syntetycznych. Warto podkreślić, iż produkcja włókien chemicznych w NRD w pełni zaspokaja potrzeby wewnętrzne.

Na przeciwnym krańcu znajduje się w tej dziedzinie włókiennictwo węgierskie. Przemysł chemiczny tego kraju dostarcza włókien w ilościach pokrywających zaledwie około 1/3 potrzeb. Na uwagę zasługuje tu również fakt niskiego udziału surowców chemicznych w zużyciu włókien (tylko 37,3%).

We wszystkich czterech krajach produkcja własna w znacznie większym stopniu zaspokaja popyt wewnętrzny w grupie włókien celulozowych, bardziej tradycyjnych, niż w dziedzinie - uważanych za nowocześniejsze - włókien syntetycznych. W produkcji tych ostatnich istnieje jeszcze dość znaczny dystans pomiędzy każdym z badanych krajów a czołówką światową w tej dziedzinie (por. tab. 14).

Najbardziej zacofany pod tym względem jest przemysł węgierski. W kraju tym produkuje się, w przeliczeniu na jednego mieszkańca, jedenaście razy mniej włókien syntetycznych niż np. w Stanach Zjednoczonych czy dziesięć razy mniej niż w RFN.

Spośród włókien naturalnych jedynie wełna, len i konopie mogą być wytwarzane w omawianych krajach. Bawełna, której zużycie jest największe, pochodzi w całości z importu, podobnie jak niektóre włókna łykowe (sizal, juta). Krajowa produkcja wełny jest jednak niedostateczna w przypadku wszystkich czterech krajów. W największym stopniu zaspokaja ona popyt wewnętrzny na Węgrzech - w 42,3%, w najmniejszym w Czechosłowacji - w 7,7%. Natomiast przemysły lniarskie opierają się w znacznej mierze na własnej bazie surowcowej. Na przykład w przypadku Polski produkcja wewnętrzna zaspokaja popyt w ok. 88%³.

³ Obliczenia własne wg: Przegląd przemysłu lekkiego 1976, Warszawa 1976.

T a b e l a 13

Udział poszczególnych włókien
w globalnym zużyciu surowców włókienniczych
w 1975 r. (w %)

Rodzaj włókna	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Naturalne	54,7	1,6*	52,0	15,6*	31,1	4,1*	62,7	3,2*
bawełna	28,5	-	31,4	-	24,0	-	42,8	-
wełna	5,7	14,7	6,6	7,7	4,5	23,4	4,7	42,3
len	11,5	*	9,3	*	1,2	*	2,5	*
inne wł. łykowe	9,0	*	4,7	*	1,4	*	12,7	*
Chemiczne	45,3	77,9	48,0	94,0	68,9	104,0	37,3	33,1
sztuczne	18,6	85,8	20,7	100,4	36,9	115,6	16,6	33,5
syntety- czne	26,7	73,3	27,3	89,1	32,0	89,9	20,7	34,6
Ogółem	100,0	36,0*	100,0	51,8*	100,0	71,4*	100,0	14,1*

* Bez produkcji lnu i innych włókien łykowych; A - udział w zużyciu; B - relacja produkcji krajowej do zużycia.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne wg Przeglądu przemysłu lekkiego 1976.

T a b e l a 14

Produkcja włókien chemicznych niecelulozowych
na 1 mieszkańca w latach 1960 i 1975 (w kg)

Kraj	1960	1975
1	2	3
Polska	0,3	3,6
Czechosłowacja*	0,2	4,7
NRD	0,5	6,7
Węgry*	0,0	1,1
Japonia	1,3	9,6
RFN	0,9	10,6
USA	1,7	12,5

Tabela 14 (cd.)

1	2	3
W. Brytania	1,2	6,2
ZSRR	0,1	1,4
Świat	0,2	1,8

*Produkcja włókien syntetycznych.

Źródło: Rocznik statystyczny 1977,
Warszawa 1977.

1.4. Koncentracja produkcji

W porównaniu z włókiennictwem, przemysł odzieżowy w Polsce i na Węgrzech charakteryzuje się większym rozproszeniem zatrudnienia w mniejszych zakładach (tab. 15). Udział zatrudnionych w zakładach zatrudniających nie więcej niż 500 osób wynosił w przemyśle odzieżowym PRL 30,1%, a w WRL 45,4%, podczas gdy w przemysłach włókienniczych odpowiednio 8,8% i 23,3%. Brak danych dla pozostałych krajów uniemożliwił szersze porównania.

Innym ciekawym spostrzeżeniem jest relatywnie wysoki udział dużych zakładów w polskim przemyśle włókienniczym. Ponad 60% zatrudnionych pracuje tu w zakładach o liczbie pracowników przekraczającej 2 tys. Należy sądzić, iż podobnie kształtuje się struktura zatrudnienia we włókiennictwie NRD, gdzie wskaźnik ten dla przemysłu tekstylnego i odzieżowego łącznie wynosi 44,2%.

W porównaniu z wyżej wymienionymi krajami przemysł węgierski cechuje stosunkowo niewielki udział dużych zakładów. Rola małych i średnich przedsiębiorstw jest tu znacznie większa.

Należy więc stwierdzić, że stopień rozproszenia obydwu badanych przemysłów - włókienniczego i odzieżowego - jest znacznie większy na Węgrzech, a wyraźnie mniejszy w Polsce i w NRD. Z powodu niemożności uzyskania porównywalnych danych statystycznych autorzy nie byli w stanie przeprowadzić analizy stopnia koncentracji badanych przemysłów w Czechosłowacji.

T a b e l a 15

Stopień koncentracji produkcji w przedsiębiorstwach przemysłowych
wg wielkości zatrudnienia ogółem w 1975 r.

Liczba osób zatrudnionych w zakładach	Polska		NRD	Węgry	
	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy + odzieżowy	włókienniczy	odzieżowy
do 50	0,0	0,1	5,7	0,5	4,5
51-100	0,3	0,6	7,9	1,3	4,1
101-200	1,6	4,9	8,5	10,5***	19,6
201-500	6,9	29,4	8,4	11,0****	17,2
501-1000	6,5	20,8	4,8	33,0	30,3
1001-2000	22,2	17,4	20,4*	31,0	24,3
2001 i powyżej	62,5	26,8	44,3**	12,7	-
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Dotyczy przedziału zatrudnienia 1001-2500 osób; ** 2501 i powyżej; *** 101-250; **** 251-300.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie: Rocznik statystyczny przemysłu 1976; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976; Statistical Yearbook 1975.

2. Produkcja

2.1. Produkcja globalna

W latach 1960-1975 obserwuje się stały wzrost produkcji przemysłowej Polski, Czechosłowacji, Węgier i NRD. Wzrost ten obejmował wszystkie gałęzie przemysłu, jednak jego tempo było zróżnicowane. Interesujące nas tu przemysły włókienniczy i odzieżowy wykazywały w tym okresie na ogół znacznie niższą od przeciętnej dynamikę wzrostu produkcji. W Polsce, Czechosłowacji, NRD i na Węgrzech dynamika ta stanowiła odpowiednio 69,6%, 78,9%, 73,1% i 66,6% tempa wzrostu produkcji całego przemysłu. Dynamika wzrostu przemysłu odzieżowego nie była - z wyjątkiem Polski - wiele wyższa. Także i w ostatniej pięciolatce 1970-1975 przemysły tekstylne tych krajów rozwijały się wolniej od wielu innych gałęzi przemysłu, mimo iż w przypadku Polski i Czechosłowacji tempo ich

wzrostu było najwyższe w porównaniu z innymi latami badanego okresu. W NRD wzrost obu badanych gałęzi miał w latach 1960-1975 charakter stabilny.

Należy podkreślić zdecydowane przodownictwo Polski w powiększaniu produkcji przemysłowej w interesującej nas dziedzinie, tym bardziej, że zostało ono utrzymane także w ostatnim okresie pięcioletnim. Na szczególną uwagę zasługuje tu rozwój polskiego przemysłu odzieżowego, który w pięciolatce 1970-1975 osiągnął aż dwukrotnie wyższą dynamikę od przemysłów innych krajów.

Udział przemysłu włókienniczego i odzieżowego w wartości produkcji całego przemysłu kształtował się w omawianych krajach na dość niskim poziomie. W Polsce obie te gałęzie posiadają największe znaczenie, wytwarzają bowiem 11,67% całej produkcji przemysłowej. Najniższym ich udziałem (6,55%) charakteryzuje się przemysł NRD.

Relacje pomiędzy przemysłem włókienniczym i odzieżowym kształtują się podobnie w trzech rozpatrywanych krajach. Odzieżownictwo wytwarza nieco ponad 1/3 produkcji przemysłu włókienniczego.

Struktura wewnętrzna produkcji przemysłu włókienniczego Polski, Czechosłowacji i Węgier wykazuje pewne różnice w porównaniu ze strukturą zatrudnienia (por. tab. 3). Jej najbardziej charakterystycznymi cechami są: duży udział branży wełnianej i jedwabniczej w Polsce, wysoki udział dziewiarstwa i pończosznictwa w Czechosłowacji oraz przemysłu bawełnianego na Węgrzech.

T a b e l a 16

Dynamika produkcji przemysłowej brutto (globalnej)

Przemysł w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat	1960 = 100	tempo wzrostu za 5 lat
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	150,8	150,8	129,0	129,0	133,6	133,6	146,8	146,8
1970	225,4	149,5	179,0	138,8	181,9	136,2	199,1	135,6
1975	372,1	165,1	247,0	138,0	247,1	135,8	271,9	136,6

Tabela 16 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Włókienniczy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	127,5	127,5	116,0	116,0	112,9*	112,9*	135,0	135,0
1970	178,4	139,9	147,0	126,7	139,6*	123,6*	148,6	110,1
1975	259,0	145,2	195,0	132,7	180,6*	129,4*	181,1	121,9
Odzieżowy								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	.	.	100,0	100,0
1965	158,7	158,7	124,0	124,0	.	.	126,3	126,3
1970	244,1	153,8	161,0	129,0	.	.	164,6	130,3
1975	420,1	172,1	208,0	129,2	.	.	208,7	126,8

*Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

Tabela 17

Wielkość produkcji globalnej przemysłów włókienniczego i odzieżowego w 1975 r. (w cenach bieżących)

Wielkość produkcji w przemyśle	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
<u>Włókienniczy</u>				
Wartość produkcji (w mln waluty kraj.)	189 090	30 412	13 279*	38 486
Udział w wartości produkcji przemysłu ogółem (w %)	8,65	5,30	6,55	6,40
<u>Odzieżowy</u>				
Wartość produkcji (w mln waluty kraj.)	66 021	10 478	.	13 244
Udział w wartości produkcji przemysłu ogółem (w %)	3,02	1,83	.	2,20
Stosunek wartości produkcji przemysłu odzieżowego do przemysłu włókienniczego	34,9	34,4	.	34,4

*Przemysł włókienniczy + odzieżowy w cenach porównywalnych z 1967 r.

Źródło: Jak w tab. 1.

T a b e l a 18

Struktura produkcji globalnej
w przemyśle włókienniczym w 1975 r.

Przemysł	Polska	Czecho- słowacja	Węgry
Włókienniczy ogółem	100,0	100,0	100,0
Bawełniany	22,5	28,3	41,0
Wełniarski	27,1	21,3	20,0
Jedwabniczy	13,6	7,2	6,4
Włókien łykowych	10,2	10,7	9,9
Dziewiarski i pończosznicy	17,8	29,2	15,9
Różny	8,8	3,3	6,8

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 3.

2.2. Produkcja niektórych wyrobów

Zgodnie z rysującą się ogólnoswiatową tendencją, produkcja wyrobów dziewiarskich w czterech krajach wzrastała o wiele szybciej niż produkcja tkanin. Zjawisko to miało miejsce w przeciągu całego okresu 1960-1975.

Analizując wielkości produkcji poszczególnych wyrobów, można wysnuć wnioski odnośnie potencjałów produkcyjnych w poszczególnych krajach (tab. 20). W badanej grupie państw Polska zajmowała pierwsze miejsce w produkcji prawie wszystkich wyrobów włókienniczych (w ujęciu ilościowym). Jedynie w dziedzinie pończosznictwa kraj nasz wyprzedzony został przez NRD, a w wytwarzaniu przędzy lnianej przez Czechosłowację. Z danych wynika także, że przemysł włókienniczy Węgier dysponował najmniejszym potencjałem produkcyjnym we wszystkich rozpatrywanych wyrobach z wyjątkiem przędzy lnianej.

Inaczej kształtują się pozycje poszczególnych krajów, gdy uszereguje się je według wielkości produkcji wyrobów w przeliczeniu na 1 mieszkańca (por. tab. 21). W takim ujęciu przodująca rola przypada Czechosłowacji i NRD przed wykazującymi się niższym poziomem Węgrami i Polską.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że na strukturę produkcji przemysłu włókienniczego NRD duży wpływ wywarł sam podział Niemiec po

II wojnie światowej. Podział ten rozbił branżę jednolitego przemysłu w sposób zupełnie przypadkowy i nie korelujący w żadnym stopniu z wielkością popytu wewnętrznego. Przykładowo - na terenie NRD pozostało zaledwie 24% przędzalni bawełny, 19% tkalni bawełny, 13% tkalni lnu, za to przemysł NRD dysponował aż 98% potencjału produkcyjnego branży pończoszniczej, 61% przędzalni czesankowych wełny i 56% zakładów dziewiarskich⁴. Ponieważ włókiennictwo należy do przemysłów tradycyjnych, których formowanie rozpoczęło się jeszcze w XIX w., stąd też po dziś dzień widoczny jest w przemyśle NRD wpływ podziału państwa niemieckiego. Fakt ten przyczynił się do wyspecjalizowania się przemysłu włókienniczego NRD w produkcji szeregu wyrobów.

NRD wytwarzała w 1975 r., w przeliczeniu na jednego mieszkańca, prawie pięciokrotnie więcej wyrobów pończoszniczych niż Węgry, czterokrotnie więcej niż Polska i ponad dwukrotnie więcej niż Czechosłowacja. Inną specjalnością NRD jest produkcja bielizny osobistej. W 1948 r. wyroby te stanowiły aż 84,6% całej produkcji dziewiarskiej⁵. Wraz z upływem czasu produkcja pozostałych wyrobów dziewiarskich (okryć i ubiorów) rozwijała się bardziej dynamicznie, co doprowadziło w efekcie do spadku udziału bielizny osobistej w produkcji dziewiarstwa do 78,5% w 1975 r. Wskaźnik ten jest jednak w dalszym ciągu bardzo wysoki. Włókiennictwo NRD posiada także dobrze rozwinięty przemysł wełniarski. Do mniej rozwiniętych dziedzin przemysłu włókienniczego NRD należy natomiast zaliczyć branżę bawełnianą i lniarską.

Wysoka produkcja tkanin lnianych w Czechosłowacji i Polsce jest wynikiem korzystnych dla uprawy lnu warunków naturalnych tych krajów, a także - zapewne - tradycji. Na tle pozostałych państw stosunkowo dużym udziałem produkcji tkanin bawełnianych w ogólnej wytwórczości włókienniczej odznaczają się Węgry.

W sumie, poza przemysłem włókienniczym NRD, trudno jest w ramach przyjętej klasyfikacji wskazać grupy wyrobów, które w większej skali stały się specjalnościami badanych krajów. Struktura produkcji poszczególnych przemysłów włókienniczych w podziale na półfabrykaty, tkaniny i wyroby dziewiarskie wykazuje duży stopień podobieństwa. Różnice w udziałach przędzy bawełnianej czy

⁴ Zmiany w strukturze...

⁵ Ibidem.

wełnianej w ogólnej produkcji przędzy w poszczególnych krajach ograniczają się do kilku procent, podobnie jak udział tkanin bawełnianych i wełnianych (poza Węgrami) w ogólnej produkcji tkanin.

T a b e l a 19

Dynamika produkcji wyrobów przemysłu włókienniczego

Wyroby przemysłu włókienniczego ogółem w roku	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
1960 = 100				
Przędza				
1960	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	118,6	104,8	105,4	133,0
1970	138,4	110,2	97,9	126,2
1975	148,5	124,8	89,8	131,9
Tkaniny				
1960	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	122,5	105,4	98,6	127,7
1970	140,9	113,1	109,4	125,0
1975	164,0	121,6	110,9	134,8
Wyroby dziewiarskie				
1960	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	127,8	125,7	111,4	127,8
1970	162,1	138,1	123,0	150,3
1975	233,6	147,9	156,3	180,2
1970 = 100				
Przędza				
1970	100,0	100,0	100,0	100,0
1975	107,3	113,2	91,7	104,5
Tkaniny				
1970	100,0	100,0	100,0	100,0
1975	116,4	107,5	101,4	107,8
Wyroby dziewiarskie				
1970	100,0	100,0	100,0	100,0
1975	144,1	107,1	127,1	119,9

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 10.

T a b e l a 20

Produkcja niektórych wyrobów przemysłu włókienniczego
w 1975 r.

Wyroby przemysłu włókienniczego	Polska	Czechosłowa- cja	NRD	Węgry
<u>Półfabrykaty</u>				
Przędza ogółem (w tys. t)	324,5	198,9	187,8	93,5
bawełniana i baweł- nopodobna	212	129	123	67,6
wełniana i wełnopo- dobna	102	54,2	62,4	22,0
lniana	10,5	15,7	2,4	3,9
<u>Wyroby gotowe</u>				
Tkaniny ogółem (w mln m ²)	1 543	857,2	745,2	473,7
bawełniane i baweł- nopodobne	953	548	473	351
wełniane i wełnopo- dobne	181	84,2	107	36,2
jedwabne i półjed- wabne	193	103	121	54,5
lniane	216	122	44,2	32,0
Wyroby dziewiarskie ogółem* (w mln szt.)	360	139,8	213,9	103,0
wyroby pończosznicze**	140	98,7	274	36,8
okrycia i ubiory	137	70,0	45,9	34,1
bielizna osobista	223	69,8	168	63,3

* Bielizna osobista + okrycia i ubiory; ** w mln par.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 10.

T a b e l a 21

Produkcja niektórych wyrobów przemysłu włókienniczego
na 1 mieszkańca w 1975 r.

Wyroby przemysłu włókienniczego	Polska	Czechosłowa- cja	NRD	Węgry
1	2	3	4	5
<u>Półfabrykaty</u>				
Przędza ogółem (w kg)	9,544	13,439	11,179	8,904

Tabela 21 (cd.)

1	2	3	4	5
bawełniana i bawełnopodobna	6,235	8,716	7,321	6,138
wełniana i wełnopodobna	3,000	3,662	3,714	2,095
lniana	0,309	1,061	0,934	0,371
<u>Wyroby gotowe</u>				
Tkaniny ogółem (w m ²)	45,382	57,919	44,357	45,114
bawełniane i bawełnopodobne	28,229	37,027	28,155	33,429
wełniane i wełnopodobne	5,324	5,689	6,369	3,448
jedwabne i półjedwabne	5,676	6,959	7,202	5,190
lniane	6,353	8,243	2,631	3,048
<u>Wyroby dziewiarskie ogółem*</u> (w szt.)	10,588	9,446	12,732	9,810
wyroby pończosznicze**	4,118	6,669	16,309	3,505
okrycia i ubiory	4,029	4,730	2,732	3,248
bielizna osobista	6,559	4,716	10,000	6,562

*Bielizna osobista + okrycia i ubiory; ** liczba par.

Źródło: Jak w tab. 10.

3. Relacje efektywnościowe

3.1. Wpływ wzrostu zatrudnienia na dynamikę produkcji

Wzrost wielkości produkcji zależy od dwóch głównych czynników: wzrostu zatrudnienia oraz wzrostu przeciętnego poziomu wydajności pracy mierzonej wartością produkcji (w cenach stałych) na jednego zatrudnionego.

W rozpatrywanych krajach postępujący spadek tempa wzrostu zatrudnienia w przemysłach włókienniczym i odzieżowym w latach 1960-1975 (z wyjątkiem Polski) doprowadził do jego zmniejszenia się w liczbach bezwzględnych (por. tab. 1).

Odmienne natomiast kształtowała się dynamika wydajności pracy. W trzech krajach - Polsce, Czechosłowacji i na Węgrzech - dało

się zauważyć wyraźne jej przyspieszenie. Tendencje powyższe były wynikiem dwu grup przyczyn. Pierwszą z nich stanowiły narastające trudności wynikające z niedostatecznej podaży siły roboczej. Druga - to stosunkowo duże zacofanie przemysłów włókienniczego i odzieżowego w stosunku do innych gałęzi przemysłu. Niedorozwój ten, widoczny także w odniesieniu do przodujących krajów, a przejawiający się m. in. w stosowaniu przestarzałych urządzeń o niskiej wydajności pracy i dużej pracochłonności, spowodował dążenie do unowocześnienia. Realizowano je poprzez zwiększenie inwestycji zastępujących najmniej wydajne urządzenia. Dzięki temu realne stało się pewne zmniejszenie stanu zatrudnienia. Oczywistym jest, że wymienione powyżej czynniki wystąpiły w różnym stopniu w poszczególnych krajach.

W piętnastoleciu 1960-1975 przemysł włókienniczy i odzieżowy NRD zajmował wśród czterech krajów pozycję dość specyficzną. Zna- ne trudności z zakresu podaży siły roboczej spowodowały znaczny spadek zatrudnienia o 25,7% w całym rozpatrywanym okresie. Mimo to produkcja wzrastała dość szybko, cały swój przyrost osiadcąjąc właściwie wyłącznie w oparciu o metody intensywne. W rozpatrywanym okresie włókiennictwo i odzieżownictwo NRD osiągnęło wyraźne przodownictwo wśród badanych krajów we wzroście wydajności pracy, zwiększając ją ponad 2,5 razy.

W Czechosłowacji rezerwy wzrostu zatrudnienia w analizowanych działach przemysłu zostały ostatecznie wyczerpane do roku 1970. Dlatego też w ostatniej pięciolatce przemysły włókienniczy i odzieżowy rozwijały się już całkowicie w oparciu o wzrost wydajności pracy, nie obniżając przy tym wskaźników tempa wzrostu. Możliwe to było dzięki wydatnemu przyspieszeniu tempa wydajności pracy w stosunku do lat 1965-1970, odpowiednio o 35,3% i 52,7%.

W przemysłach tekstylnym i konfekcyjnym Węgier zaznaczyły się tendencje podobne do występujących w Czechosłowacji. Wyczerpanie ekstensywnych możliwości wzrostu wpłynęło na znaczne przyspieszenie dynamiki wydajności pracy w ostatniej pięciolatce. Na podkreślenie zasługuje fakt znacznie niższego wzrostu wydajności pracy w węgierskim przemyśle odzieżowym w porównaniu do przemysłu włókienniczego.

Odmiennie kształtowała się sytuacja w Polsce. Kraj nasz - jako jedyny z rozpatrywanych - posiadał jeszcze znaczne możliwości wzrostu zatrudnienia w latach 1970-1975. Dynamika zatrudnienia w

Dynamika wydajności pracy
mierzonej wartością produkcji przemysłowej brutto (globalnej)
na 1 zatrudnionego

Rok	Polska			Czechosłowacja			NRD			Węgry		
	ogółem	włókienniczy	odzieżowy	ogółem	włókienniczy	odzieżowy	ogółem	włókienniczy*	odzieżowy	ogółem	włókienniczy	odzieżowy
1960 = 100												
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	•	100,0	100,0	100,0
1965	128,1	119,7	128,3	118,0	116,0	116,0	133,3	133,6	•	127,7	119,6	119,7
1970	162,6	150,2	162,8	154,0	144,0	144,0	179,4	186,4	•	153,4	128,0	117,3
1975	233,8	198,9	234,1	205,0	191,0	197,0	231,9	255,0	•	207,1	165,8	135,0
tempo wzrostu za 5 lat												
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	•	100,0	100,0	100,0
1965	128,1	119,7	128,3	118,0	116,0	116,0	133,3	133,6	•	127,7	119,6	119,7
1970	126,9	125,5	126,8	130,5	124,1	124,1	134,6	139,5	•	120,1	107,0	98,0
1975	143,8	132,4	143,7	133,1	132,6	136,8	129,3	136,8	•	135,0	129,5	15,1

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 1.

przemysłe włókienniczym i odzieżowym nie wykazywała nawet tendencji malejących. Jednocześnie wydajność pracy wzrastała w tempie podobnym lub wyższym niż w pozostałych krajach. W efekcie, w ostatnim okresie pięcioletnim Polska osiągnęła najwyższą dynamikę wzrostu produkcji, zarówno w przemyśle włókienniczym jak i odzieżowym. Na szczególne podkreślenie zasługuje szybki rozwój polskiego przemysłu odzieżowego, najbardziej dynamiczny wśród badanych krajów zarówno pod względem produkcji, dynamiki zatrudnienia jak i zwiększania wydajności pracy. W najbliższej przyszłości także i w polskim przemyśle włókienniczo-odzieżowym wyczerpią się rezerwy wzrostu zatrudnienia. Stworzy to przesłanki do bardziej zdecydowanego wkroczenia i naszego kraju na drogę rozwoju intensywnego w badanej dziedzinie.

3.2. Udział produkcji czystej w produkcie globalnym

Produkcję czystą obliczono jako różnicę między produkcją globalną a kosztami materiałowymi. Jeżeli przyjąć, że w przemyśle włókienniczym i odzieżowym ceny mają charakter parametryczny, wówczas relacje produkcji czystej do produktu globalnego określić może względna materiałochłonność. Relacja ta kształtowała się w sposób dość zróżnicowany w poszczególnych krajach (por. tab.23). Wskaźnik ten przyjmował dla przemysłu włókienniczego wartości z przedziału 31,9% (Węgry) - 47,6% (Polska). W przemyśle odzieżowym różnice były także dość znaczne, zwłaszcza pomiędzy Polską a Węgrami.

Przyczyna występujących rozbieżności nie jest zawarta w strukturze kosztów, gdyż różnice w udziałach poszczególnych elementów są niewielkie i z reguły nie przekraczają kilku procent. Musi więc tkwić w pozostałych elementach produkcji globalnej. Elementami tymi są: podatek obrotowy, zysk lub strata, różnice budżetowe. Szczególnie dużą rolę w występowaniu omówionych powyżej różnic może mieć podatek obrotowy - wielkość, której udział w produkcji globalnej może podlegać dużym wahaniom.

W 1975 r. podatek obrotowy stanowił w Polsce aż 39,6% wartości produkcji czystej w przemyśle włókienniczym i tylko 4,9% w przemyśle odzieżowym⁶. Autorzy nie dysponowali materiałami dotyczący-

⁶ Rocznik statystyczny 1977, Warszawa 1977.

mi kształtowania się tej wielkości w pozostałych krajach. Można jednak przypuszczać, iż udział jej w przemyśle włókienniczym był tam znacznie niższy niż w naszym kraju. W ostatnich latach podatek obrotowy stanowił w Polsce nie tylko źródło akumulacji. Służył on także jako narzędzie polityki cenowej, kształtując popyt i jego strukturę. Wysoki poziom tego wskaźnika w polskim przemyśle włókienniczym świadczyłby o względnie słabo zaspokojonym popycie.

T a b e l a 23

Udział produkcji czystej, kosztów materiałowych i energii
w produkcji globalnej w 1975 r.

Udział w produkcji globalnej	Polska		Czechosłowacja		NRD	Węgry	
	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy + o- dzieżowy	włókienniczy	odzieżowy
Produkcja czysta	47,6	28,1	35,4	31,9	41,2	31,9	39,5
Koszty materiałowe i energia	52,4	68,9	64,6	68,1	58,7	68,1	60,5

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 1.

T a b e l a 24

Produktywność środków trwałych i produkcji czystej
w 1975 r.

Wartość środków trwałych i produkcji czystej	Polska (w zł)	Czechosłowacja (w Kčs)	NRD (w Mk)	Węgry (w Frt)
1	2	3	4	5
<u>Włókienniczy</u>				
1. Środki trwałe brutto	92 711	32 058	10 650	26 013
2. Produkcja czysta	90 007	10 370	5 471*	11 276
3. Relacja 2 : 1	0,971	0,323	0,514	0,433

Tabela 24 (cd.)

1	2	3	4	5
<u>Odzieżowy</u>				
1. Środki trwałe brutto	8 587	2 564	·	2 806
2. Produkcja czysta	18 552	3 741	·	5 125
3. Relacja 2 : 1	2,160	1,459	·	1,826

*Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab.1.

T a b e l a 25

Struktura kosztów produkcji globalnej w 1975 r.

Podział kosztów w przemyśle	Polska	Czechosłowacja	Węgry
<u>Ogółem</u>	100,0	100,0	100,0
Materiały i energia	68,2	66,2	69,3
Płace i inne wynagrodzenia	14,5	14,3	13,3
Amortyzacja środków trwałych	3,8	4,6	3,8
Inne	13,5	14,9	13,6
<u>Włókienniczy</u>	100,0	100,0	100,0
Materiały i energia	69,7	64,0	72,2
Płace i inne wynagrodzenia	17,4	17,7	14,0
Amortyzacja środków trwałych	3,4	5,4	3,0
Inne	9,5	12,3	10,8
<u>Odzieżowy</u>	100,0	100,0	100,0
Materiały i energia	75,9	68,1	68,3
Płace i inne wynagrodzenia	16,4	20,5	21,5
Amortyzacja środków trwałych	0,7	1,5	0,9
Inne	7,0	9,9	9,3

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie: Rocznik statystyczny przemysłu 1976; Statistická ročenka CSSR 1976; Statistical Yearbook 1975.

3.3. Techniczne uzbrojenie pracy

Ważnym narzędziem porównań poziomu i dynamiki wyposażenia pracy żywej w środki pracy jest techniczne uzbrojenie pracy. W niniejszym opracowaniu wskaźnik ten określono jako relację wartości środków trwałych ogółem do wielkości zatrudnienia.

Najszybszy wzrost technicznego uzbrojenia pracy w analizowanej dziedzinie zanotowano w Polsce i w NRD. W naszym kraju było to wynikiem przyspieszenia w ostatnim okresie. W NRD dynamika tej wielkości miała charakter równomierny, wyjątkowy w zestawieniu z innymi krajami (por. tab. 26). W celu porównania poziomu technicznego uzbrojenia pracy wyrażonego w walutach krajowych dokonano przeliczeń odpowiednich wskaźników na jednolitą walutę (zł) przy zastosowaniu własnej metody⁷. Otrzymane wyniki wskazują na znaczne opóźnienie Polski, Czechosłowacji i Węgier pod względem wielkości majątku produkcyjnego przypadającego na jednego zatrudnionego w stosunku do NRD. Wielkość technicznego uzbrojenia pracy jest dwukrotnie wyższa niż w Polsce i na Węgrzech oraz o 70% przekracza wartość wskaźnika dla Czechosłowacji. Wskazuje to na znacznie bardziej zaawansowany rozwój techniczny przemysłu włókienniczego i odzieżowego NRD.

Zbliżony poziom technicznego uzbrojenia pracy w przemyśle odzieżowym obserwuje się w Polsce, Czechosłowacji i na Węgrzech.

Znacznie większe różnice w poziomie analizowanego wskaźnika występują pomiędzy przemysłami włókienniczymi tych krajów. Widoczne jest przy tym względne upośledzenie polskiego przemysłu włókienniczego, dla którego wskaźnik miał wartość najniższą. W porównaniu z włókiennictwem polskim, rozpatrywany wskaźnik osiągnął w Czechosłowacji i na Węgrzech wartości wyższe odpowiednio o 27,9% i 16,4%.

W 1975 r. techniczne uzbrojenie pracy w przemysłach włókienniczym i odzieżowym było wyraźnie niższe od odpowiednich wielkości dla całego przemysłu we wszystkich badanych krajach. Jest to z pewnością uwarunkowane czynnikami technologicznymi, dużą pracochłonnością, zwłaszcza przemysłu odzieżowego. Należy jednak sądzić, że istnieją jeszcze inne przyczyny tego stanu rzeczy, z których do najważniejszych należy niedorozwój obu gałęzi zarówno w

⁷ Dokładny opis tej metody zawarty jest w aneksie 2.

odniesieniu do innych gałęzi przemysłu jak i do innych krajów. Najmniejszy dystans od poziomu średniego w gospodarce dzieli badane przemysły na Węgrzech i, jak można sądzić z niepełnych danych, w NRD. W znacznie gorszej z tego punktu widzenia pozycji znajdują się przemysły tekstylno-odzieżowe w Polsce i w Czechosłowacji.

Przeprowadzenie analizy struktury środków trwałych wewnątrz przemysłu włókienniczego możliwe było jedynie w odniesieniu do Polski i Węgier. Dane o wielkości środków trwałych pokrywają się zasadniczo z udziałem w zatrudnieniu (por. tab. 3 i 28). Występujące różnice dają możliwość oceny technicznego uzbrojenia pracy.

Największa rozbieżność widoczna jest w udziałach przemysłów odzieżowych Polski i Węgier w zatrudnieniu i w majątku produkcyjnym. Potwierdza ona tezę o bardzo niskim poziomie technicznego uzbrojenia pracy w przemyśle odzieżowym. Wyższymi od średnich wartości środków trwałych na jednego zatrudnionego legitymują się natomiast przemysł jedwabniczy w Polsce i przemysł bawełniany na Węgrzech. Zdecydowanie niższe - zwłaszcza na Węgrzech - udziały branży dziewiarsko-pończoszniczej w wielkości środków trwałych niż w zatrudnieniu wskazują na niski poziom technicznego uzbrojenia pracy także i w tej branży.

T a b e l a 26

Dynamika środków trwałych brutto na 1 zatrudnionego

Rok	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy	odzieżowy	włókienniczy	odzieżowy
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1960 = 100								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1965	108,2	113,4	104,9	152,7	137,9*	•	•	•
1970	145,7	189,3	123,6	187,0	172,6*	•	•	•
1975	225,0	272,5	136,7	289,2	230,3*	•	•	•
tempo wzrostu za 5 lat								
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	•	100,0
1965	108,2	113,4	104,9	152,7	137,9*	•	100,0	•

Tabela 26 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1970	134,6	166,9	113,1	122,5	125,3*	•	135,0	•
1975	154,5	143,9	146,0	154,7	133,3*	•	147,4	•

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 1.

Tabela 27

Wartość środków trwałych brutto na 1 zatrudnionego
w 1975 r.

Przemysł	Polska	Czecho- słowacja	NRD	Węgry
1. Ogółem (w tys. waluty kraj.)	345,2	243,0	74,8	245,4
2. Włókienniczy	195,8	141,2	•	190,8
3. Odzieżowy	42,3	23,7	•	35,8
4. Włókienniczy + odzieżowy	149,7	103,3	43,6	133,0
1. Ogółem (w tys. zł przelicz)	345,2	431,0	534,7	293,2
2. Włókienniczy	195,8	250,4	•	227,9
3. Odzieżowy	42,3	42,0	•	42,8
4. Włókienniczy + odzieżowy	149,7	183,2	311,6	158,9
Kurs przeliczeniowy	1,000	1,774	7,148	1,195
Relacja 2 : 1	56,7	58,1	•	77,8
3 : 1	12,3	9,8	•	14,6
4 : 1	43,4	42,5	58,3	54,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab.1.

Tabela 28

Struktura środków trwałych
w przemysłach włókienniczych Polski i Węgier w 1974 r.

Przemysł	Polska	Węgry
1	2	3
Włókienniczy ogółem	100,0	100,0
Bawełniane	27,8	45,7

Tabela 28 (cd.)

1	2	3
Wełniarski	23,7	18,9
Włókien łykowych	13,6	13,3
Jedwabniczy	13,9	6,3
Różny	6,6	3,6
Dziewiarsko-pończowniczy	14,4	12,2
Odzieżowy (przem. włók. = 100)	4,3	15,0

Źródło: Przegląd statystyczny przemysłu lekkiego 1976; Referatiwnyj Sbornik nr 12, Moskwa 1975.

3.4. Relacje wydajności pracy

Opracowana własna metoda przeliczeń niektórych wskaźników wyrażanych w różnych walutach umożliwiła dokonanie porównań poziomów wydajności pracy w przemysłach czterech analizowanych krajów⁸. Otrzymane wyniki wskazują na wysoką wydajność pracy w polskim przemyśle, dorównującą poziomowi NRD. Z kolei przemysły czechosłowacki i węgierski byłyby wyraźnie opóźnione w stosunku do pozostałych krajów. Taka interpretacja stoi jednakże w sprzeczności z poziomem technicznego uzbrojenia pracy w poszczególnych krajach⁹. Odpowiednie wielkości tego wskaźnika dają podstawy do przypuszczenia, że w NRD i w Czechosłowacji wydajność pracy kształtuje się na wyższym, a na Węgrzech przynajmniej na tym samym poziomie co w Polsce. Uzyskane wyniki wskazujące na tak wysoki poziom wydajności pracy w Polsce mogą być wynikiem relatywnie wysokich cen w polskim przemyśle. Interpretując odpowiednie wskaźniki efektywności: produktywność środków trwałych, udział płac w wydajności pracy, wskaźnik syntetyczny "E", należy wziąć pod uwagę również i ten czynnik.

Na podstawie porównań udziałów przemysłów włókienniczych i odzieżowych w zatrudnieniu i w produkcji globalnej (por. tab. 30) można wyciągnąć pewne wnioski o kształtowaniu się względnej wydajności pracy w tych działach produkcji.

Jak można było przypuszczać, wydajność pracy w obydwu przemysłach jest znacznie niższa od średniej, przy czym w przemysłach o-

⁸ Ibidem.

⁹ Por. pkt. "Techniczne uzbrojenie pracy."

dzieżowych Czechosłowacji i Węgier nie osiąga nawet połowy przeciętnej wydajności dla całego przemysłu.

T a b e l a 29

Wydajność pracy w przemyśle włókienniczym
i odzieżowym w 1975 r.

Przemysł	Polska	Czecho- słowacja	NRD	Węgry
Ogółem (w tys. waluty kraj.)	470 701	204 233	66 203	340 702
Włókienniczy	395 855	133 974	•	282 344
Odzieżowy	317 407	97 018	•	163 427
Włókienniczy + odzieżowy	372 058	122 060	54 329	237 948
Ogółem (w tys. zł przelicz.)	470 701	362 309	473 219	407 139
Włókienniczy	395 855	237 670	•	337 401
Odzieżowy	317 407	172 110	•	195 295
Włókienniczy + odzieżowy	372 058	216 534	388 343	284 348
Kurs przeliczeniowy	1,000	1,774	7,148	1,195

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 1.

T a b e l a 30

Relacja udziałów przemysłów włókienniczego i odzieżowego
w produkcji globalnej i w zatrudnieniu w 1975 r.

Przemysł	Polska	Czecho- słowacja	NRD	Węgry
Włókienniczy	0,848	0,654	•	0,831
Odzieżowy	0,686	0,481	•	0,478
Włókienniczy + odzieżowy	0,799	0,599	0,808	0,699

Ź r ó d ł o: Obliczenia na podstawie tab. 2, 17.

3.5. Produktywność majątku produkcyjnego

Wskaźnik produktywności majątku produkcyjnego określa efektywność wykorzystania majątku produkcyjnego. Wielkość jego obliczona została jako relacja produkcji czystej do wartości środków trwałych. Oparcie formuły na produkcji czystej wynika z faktu, iż wła-

śnie ta kategoria najlepiej odzwierciedla nowo powstałą wartość w określonych działach przemysłu. Najwyższą produktywnością charakteryzowały się w 1975 r. środki trwałe polskiego przemysłu włókienniczego i odzieżowego (por. tab. 23). Produktywność ta w przemyśle włókienniczym była przeszło dwukrotnie wyższa niż w pozostałych krajach. Wysoki wskaźnik zmianowości w naszym kraju jest z pewnością jedną z najważniejszych przyczyn tego stanu rzeczy.

Zaskakująca jest jednak duża dysproporcja między produktywnością majątku w przemysłach włókienniczych Polski i Węgier. Należy sądzić, iż omówione różnice w cenach (a także w udziałach produkcji czystej w produkcji globalnej) między obydwoma krajami odegrały tu pewną rolę, zwłaszcza jeśli się weźmie pod uwagę o wiele mniejszą różnicę w wielkości odpowiednich współczynników dla przemysłów odzieżowych w tych krajach.

3.6. Relacje płac do wydajności pracy

W polskim przemyśle włókienniczym i odzieżowym obserwuje się najniższą wartość relacji płac do wydajności pracy (por. tab. 31). Wskaźnik ten informuje, jaka część produkcji globalnej przeznaczona jest na płace zatrudnionych pracowników. Jego niski poziom w Polsce może być - jak się wydaje - wytłumaczony niskimi płacami, relatywnie wysokimi cenami oraz wysokim podatkiem obrotowym.

Przemysły węgierskie charakteryzuje nieco wyższa wartość tej relacji. Najwyższą wartość osiągała ona w NRD i Czechosłowacji. Zastanawiająco niskie wyniki przyniosło obliczenie udziału akumulacji w produkcji przemysłowej CSRS. Na tak niską wartość tego wskaźnika wywarł być może fakt dotowania produkcji odzieży dziecięcej w tym kraju.

T a b e l a 31

Relacje płac do wydajności pracy w 1975 r.

Wyszczególnienie	Polska	Czechosłowacja	NRD*	Węgry
1	2	3	4	5
<u>Włókienniczy</u>				
1. Produkcja globalna (w mln waluty kraj.)	189 090	30 412	13 279**	38 486
2. Zatrudnienie	473 457	227 000	244 416	136 309

Tabela 31 (cd.)

1	2	3	4	5
3. Wydajność pracy (1 : 2)	395 855	133 974	54 329	282 344
4. Płaca miesięczna (w walucie kraj.)	3 067	1 880	765	2 529
5. Płaca roczna (w walucie kraj.)	36 804	22 560	9 180	30 348
6. (5 : 3) 100	9,215	16,839	16,897	10,749
7. Udział płac w strukturze kosztów (w %)	17,4	17,7		14,0
8. (6 : 7)	0,529	0,951		0,768
9. Stopa akumulacji (1 - 8) (szacunek)	0,471	0,049		0,232
<u>Odzieżowy</u>				
1. Produkcja globalna (w mln waluty kraj.)	66 021	10 478		13 244
2. Zatrudnienie	203 024	108 000		81 039
3. Wydajność pracy (1 : 2)	317 407	97 018		163 027
4. Płaca miesięczna (w walucie kraj.)	2 802	1 782		2 209
5. Płaca roczna (w walucie kraj.)	33 624	21 384		26 508
6. (5 : 3) 100	10 340	22 041		16 220
7. Udział płac w strukturze kosztów (w %)	16,4	20,5		21,5
8. (6 : 7)	0,630	1,075		0,754
9. Stopa akumulacji (1 - 8) (szacunek)	0,370	-0,075		0,246

* Przemysł włókienniczy + odzieżowy; **Ceny stałe z 1967 r.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 1.

3.7. Wskaźnik "E"

Zagadnieniem podstawowym w badaniu efektywności produkcji jest wybór właściwych mierników tj. takich, które miałyby charakter uniwersalny a jednocześnie ogarniały możliwie szeroki zakres zjawisk gospodarczych. Omówione dotychczas wskaźniki posiadają charakter wycinkowy. Postawione warunki spełnia natomiast tzw. syntetyczny miernik poziomu efektywności produkcji. W niniejszej pracy przyjęto uproszczoną formułę tego wskaźnika, opartą na relacji łącznych nakładów do wielkości produkcji, zapisanej w sposób następujący:

$$E = \frac{\text{techniczne uzbrojenie pracy : normatyw efektywności} + \text{płaca roczna}}{\text{produkcja czysta na 1 zatrudnionego}}$$

Wskaźnik "E" stanowi relację syntetycznych nakładów do produkcji czystej. Odnosząc jego wielkość do jednego zatrudnionego, otrzymuje się jako nakłady: wartość technicznego uzbrojenia pracy sprowadzoną do wymiaru strumienia za pomocą normatywu efektywności oraz koszty bieżące, które dla uproszczenia przyrównano do płac. Wskaźnik "E" jest syntezą dwu relacji efektywnościowych - majątkochłonności oraz pracochłonności - wiążących produkcję z jej podstawowymi czynnikami.

Oparcie tej formuły o produkcję czystą jest najbardziej przydatne do porównań. Produkcja ta stanowi odpowiednik wytworzonego dochodu narodowego, a przy tym w równie dobrym stopniu może być traktowana jako rezultat użytkowania określonych środków w danym okresie. Celem wprowadzenia do rachunku tzw. normatywu efektywności było uwzględnienie stopy substytucji pomiędzy oboma czynnikami produkcji, wynikającej z przesłanek ogólnogospodarczych. Przyjęta w rachunku wielkość tego parametru wynosi 0,08. Odpowiada to normatywowi efektywności przyjmowanemu w aktualnie obowiązującej w Polsce metodyce oceny ekonomicznej efektywności inwestycji.

W tab. 32 przedstawiono kształtowanie się wskaźnika "E" w poszczególnych krajach. Najniższe jego wartości są cechą polskich przemysłów włókienniczego i odzieżowego. Jest to wynikiem dwóch przyczyn. Dość charakterystyczną cechą analizowanych przemysłów jest fakt, iż relacje produkcji czystych na jednego zatrudnionego w Polsce w stosunku do innych krajów są znacznie wyższe niż odpowiednie relacje technicznego uzbrojenia pracy. Stanowi to rezultat wyższej produktywności środków trwałych w naszym kraju. Analogiczne relacje płacowe są także niższe niż relacje produkcji czystej na jednego zatrudnionego. Jest to z kolei wynikiem najniższego udziału płac w wydajności pracy w naszym kraju (por. tab. 26). Tak więc ogólna efektywność produkcji przemysłów włókienniczego i odzieżowego kształtuje się w Polsce najkorzystniej.

T a b e l a 32

Wskaźnik E* w przemyśle włókienniczym i odzieżowym

Wyszczególnienie	Polska	Czecho- słowacja	NRD**	Węgry
<u>Włókienniczy</u>				
Techniczne uzbrojenie pracy	195 800	141 200	43 600	190 800
Normatyw efektywności	0,08	0,08	0,08	0,08
Płaca roczna	36 804	22 560	9 180	30 348
Produkcja czysta na 1 zatrudnionego	190 089	45 683	22 294	82 729
E*	0,276	0,741	0,568	0,551
<u>Odzieżowy</u>				
Techniczne uzbrojenie pracy	42 300	23 700		35 800
Normatyw efektywności	0,08	0,08		0,08
Płaca roczna	33 624	21 384		26 508
Produkcja czysta na 1 zatrudnionego	91 389	34 639		63 272
E*	0,405	0,672		0,464

$$*E = \frac{\text{techniczne uzbrojenie pracy : normatyw efektywności} + \text{płaca roczna}}{\text{produkcja czysta na 1 zatrudnionego}}$$

**Przemysł włókienniczy + odzieżowy.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab.1.

3.8. Poziom techniczny produkcji

W oparciu o dane zawarte w tab. 33 możliwe było porównanie szeregu wskaźników techniczno-ekonomicznych Polski i Czechosłowacji. Produkcja poszczególnych rodzajów przędz i tkanin w przeliczeniu na jednego robotnika kształtowała się korzystniej w Polsce. Natomiast lepszymi parametrami jakościowymi charakteryzował się na ogół przemysł włókienniczy Czechosłowacji.

Z powodu braku odpowiednich materiałów niemożliwa stała się gruntowniejsza analiza poziomu technicznego przemysłów włókienniczego i odzieżowego Polski, Czechosłowacji i pozostałych krajów objętych badaniami. Problem ten wymaga dokładniejszego zbadania.

T a b e l a 33

Wskaźniki techniczno-ekonomiczne w 1975 r.

Wskaźniki techniczno-ekonomiczne w przemyśle	Jednostki miary	Polska	Czecho- słowacja
1	2	3	4
<u>Bawełniani</u>			
Produkcja przędzy na 1000 wrze- cionogodz.	kg/Nm	697,9	722,3
Produkcja przędzy na 1 robotnika	t/Nm	445,4	358,1
Przeciętny numer przędzy		40,81	39,16
Produkcja tkanin na 1 krosnogodz.	m wątki	10 130	9 272
Produkcja tkanin na 1 robotnika	mln wą- tków	76,5	61,9
Przeciętna gęstość tkaniny na 10 cm	wątki	221,7	225,6
<u>Wełniarski</u>			
Produkcja przędzy na 1000 wrze- cionogodz.	kg/Nm	813,1	722,4
przędzalnie czesane		520,4	489,9
przędzalnie zgrzebne			
Produkcja przędzy na 1 robotnika	t/Nm		
przędzalnie czesane		342,5	290,0
przędzalnie zgrzebne		82,5	63,0
Przeciętny numer przędzy			
przędzalnie czesane		36,83	34,93
przędzalnie zgrzebne		7,71	6,72
Produkcja tkanin na 1 krosnogodz.	m wątki	11 011	7 086
Produkcja tkanin na 1 robotnika	mln wą- tków	31,3	11,4
Przeciętna gęstość tkaniny na 10 cm	wątki	191,3	181,0
<u>Jedwabniczy</u>			
Produkcja tkanin na 1 krosnogodz.	m wątki	12 631	9 365
Produkcja tkanin na 1 robotnika	mln wą- tków	104,5	54,2
Przeciętna gęstość tkaniny na 10 cm	wątki	306,2	275,3
<u>Lniański</u>			
Produkcja przędzy na 1000 wrze- cionogodz.	kg/Nm	689,0	712,1
Produkcja przędzy na 1 robotnika	t/Nm	102,6	59,0

Tabela 33 (cd.)

1	2	3	4
Przeciętny numer przędzy		5,02	10,22
Produkcja tkanin na 1 krosnogodz.	m wątki	6 423	5 949
Produkcja tkanin na 1 robotnika	mln wątków	29,0	25,0
Przeciętna gęstość tkaniny na 10 cm	wątki	83,2	133,8

Źródło: Przegląd przemysłu lekkiego 1976; Statistická ročenka ČSSR 1976.

4. Handel zagraniczny

Przystępując do charakterystyki handlu zagranicznego wyrobami przemysłu włókienniczego i odzieżowego czterech krajów będących przedmiotem zainteresowania w niniejszej pracy (Czechosłowacji, NRD, Polski i Węgier), należy jasno zdać sobie sprawę z problemów, które należałoby tu wnikliwie omówić. Potrzebne wydaje się mianowicie scharakteryzowanie potrzeb surowcowych tych krajów oraz możliwości ich zaspokojenia, słowem - określenie ich pozycji jako importerów surowców dla przemysłu włókienniczego.

Niemniej ważne jest analogiczne określenie pozycji czterech krajów na rynku półfabrykatów i wyrobów gotowych przemysłu tekstylnego-odzieżowego. Zwrócenia uwagi wymaga także struktura geograficzna wymiany z zagranicą, a w tym szczególnie - określenie roli odbiorców z krajów kapitalistycznych, ZSRR oraz wymiany wzajemnej pomiędzy badanymi krajami. Interesujące wydaje się także porównanie obrotów tekstyliami i odzieżą z całością obrotów handlu zagranicznego krajów, zarówno pod względem ich udziału w obrotach ogółem, struktury geograficznej, dynamiki, a także wskaźników odnoszących obroty handlu zagranicznego do liczby ludności.

Niezbędnym wreszcie staje się opis wymiany wzajemnej tekstyliami w grupie badanych krajów.

Tak przeprowadzona charakterystyka może stanowić dobrą podstawę do dalszych, bardziej szczegółowych rozważań. Należy jednak stwierdzić, iż dostępne dla autorów materiały oraz informacje

statystyczne i pozastatystyczne nie pozwoliły na przeprowadzenie szczegółowego i gruntownego opisu handlu zagranicznego czterech krajów. O trudnościach w uzyskaniu danych statystycznych do pracy była już mowa w części wstępnej.

Potrzeby surowcowe czterech krajów w zakresie surowców dla przemysłu lekkiego pokrywane są w przeważającej mierze importem. W przypadku surowców naturalnych wynika to z nie sprzyjających warunków klimatycznych do ich uprawy (bawełna, juta) bądź zbyt niskiej produkcji krajowej (wełna, włókno lniane). W przypadku zaś włókien chemicznych, przyczyną są niewystarczające moce produkcyjne (w mniejszym stopniu dotyczy to NRD, Czechosłowacji, a w większym - Polski i Węgier). Wszystkie interesujące nas kraje w minimalnym stopniu uczestniczą w światowym rynku surowców włókienniczych jako eksporterzy. Dotyczy to niewielkich ilości wełny, a także włókien lnianych, konopnych i chemicznych.

Najistotniejszą pozycję w imporcie surowców stanowi we wszystkich czterech krajach bawełna. Największym importerem jest Polska (import w 1975 r. wyniósł 160 tys. t). W pozostałych trzech krajach import bawełny jest rzędu 93-116 tys. t (patrz tab. 34). W wyrażeniu wartościowym stanowi to ok. 1,5-3% globalnego importu czterech krajów. Głównym dostawcą bawełny do czterech krajów jest ZSRR. Na dalszych miejscach wśród dostawców znajdują się Egipt, Pakistan, Iran i Grecja.

Istotną rolę w imporcie surowców, jak już wspomniano, odgrywiają wełna i juta. Największym odbiorcą wełny jest Polska, zdecydowanie najniższy poziom wykazują Węgry. W przypadku juty niższy poziom importu notuje się na Węgrzech i w NRD.

Włókna chemiczne stanowią ważącą pozycję w imporcie Polski i Węgier. Dotyczy to w szczególności włókien syntetycznych. Największymi dostawcami tych włókien są rozwinięte kraje kapitalistyczne, w tym szczególnie Włochy, Japonia, RFN, Szwajcaria i Austria.

Ciekawych uwag dostarczają dane o imporcie ważniejszych surowców w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Największym importem surowców ogółem, a także bawełny, lnu i włókien chemicznych na statystycznego mieszkańca charakteryzują się Węgry. Wysoki poziom importu wykazuje także Czechosłowacja (mimo braku informacji odnośnie importu lnu i włókien chemicznych). Niższy, zbliżony do siebie poziom wykazują Polska i NRD. Największą ilość bawełny w przeliczeniu na 1 mieszkańca, importują Węgry i Czechosłowacja,

wełny - Czechosłowacja, juty - Polska i Czechosłowacja, włókien chemicznych - Węgry i Polska (patrz tab. 35).

Import i eksport surowców oraz półfabrykatów dla przemysłu włókienniczego w czterech krajach obrazuje tab. 34. Choć dane w niej zawarte nie są pełne i nie w pełni umożliwiają porównanie, wskazują jednoznacznie na fakt, iż badane cztery kraje są importerami netto surowców i półfabrykatów dla przemysłu lekkiego. Wprawdzie eksportują one niewielkie ilości wełny oraz włókien lnianych, konopnych i sztucznych, a także przędzy bawełnianej i bawełnopodobnej, lecz salda wymiany z zagranicą są prawie we wszystkich pozycjach zdecydowanie ujemne. Badane kraje są więc w podobnie dużym stopniu zależne od możliwości importu surowców naturalnych dla przemysłu lekkiego i narażone na wahania koniunkturalne typowe dla rynku tych surowców.

Przemysł włókienniczy Polski i Węgier jest dodatkowo zależny od importu włókien chemicznych, podczas gdy obroty Czechosłowacji i NRD w tej dziedzinie są bliższe równowagi.

T a b e l a 34

Eksport i import surowców i półfabrykatów
dla przemysłu włókienniczego w 1975 r. (w tys. t)

Eksport i import surowców i półfabrykatów	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
1	2	3	4	5
<u>Eksport</u>				
Surowce				
wełna	-	1,0		0,9
włókna lniane	3,8		2,0*	4,2*
" konopi	-		0,3*	7,0*
" chemiczne	8,9		6,3**	4,7
Półfabrykaty				
przędza bawełniana i bawełnopodobna	3,5			5,4
<u>Import</u>				
Surowce				
surowa bawełna	160	116	100	93
wełna	23,5	19,4	12,9	3,7*

Tabela 34 (od.)

1	2	3	4	5
włókna lniane	9,1		4*	5*
" juty	31	13*	3*	2
" chemiczne	59,4		9,5**	46,6
Półfabrykaty				
przędza bawełniana i bawełnopodobna	9,2			11,4
przędza wełniana i wełnopodobna	8,1			1,5**

*1974 r.; **1973 r.

Źródło: Kulkereskedelmi statisztikai evkonyv 1975, Budapest 1976; Sprawoznik Czechosłowackoj Vnieszniej Torgowli 1976, Praha 1977; Statistisches Jahrbuch der DDR 1976, Staatsverlag der DDR, Berlin 1976; Rocznik statystyczny handlu zagranicznego 1975, Warszawa 1976; Wskaźniki techniczno-ekonomiczne w układzie porównań międzynarodowych, Łódź 1977.

Tabela 35

Import surowców dla przemysłu włókienniczego w 1975 r.
w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w kg)

Surowce	Polska	Czechosłowacja*	NRD	Węgry
Bawełna	4,7	7,8	5,9	8,8
Wełna	0,7	1,3	0,8	0,3
Włókna lniane	0,3		0,2	0,5
Juta	0,9	0,9	0,2	0,2
Włókna chemiczne	1,7		0,6	4,4
Ogółem	8,3	10,0	7,7	14,2
Przędza bawełniana i bawełnopodobna	0,3			1,1
Przędza wełniana i wełnopodobna	0,2			0,1

*Na podstawie niepełnych danych.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie tab. 34.

T a b e l a 36

Zużycie włókien na 1 mieszkańca w 1974 r. (w kg)

Rodzaj włókna	Polska	Czecho- słowacja	NRD	Węgry
Bawełna	4,1	6,4	5,4	6,2
Wełna	0,5	1,2	0,5	0,5
Sztuczne (celulozowe)	3,1	4,7	9,7	2,5
Syntetyczne	4,0	4,1	6,3	1,8
Ogółem	11,7	16,4	21,9	11,0

Ź r ó d ł o: Per caput fibre consumption FAO, Rome 1976.

Na uwagę zasługuje duża zbieżność danych w tab. 35, 36, widoczna zwłaszcza w przypadku importu i spożycia surowców naturalnych na 1 mieszkańca w badanych krajach¹⁰.

We wszystkich w zasadzie pozycjach dotyczących bawełny i wełny, import tych surowców na 1 mieszkańca jest nieco wyższy od jego spożycia (co świadczy, iż pewna część surowców eksportowana jest z tych krajów w formie przetworzonej). Wyjątkiem jest tutaj wyższe spożycie wełny na Węgrzech niż import na 1 mieszkańca. Potwierdza to fakt relatywnie dużej krajowej produkcji wełny surowej na Węgrzech (poziom eksportu tkanin wełnianych z Węgier jest, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wyższy niż w innych krajach). Trudniej porównywać tu ze sobą dane o imporcie i spożyciu na mieszkańca włókien chemicznych, chociaż i w tej dziedzinie widoczny jest wyraźnie najwyższy stosunek importu do spożycia tych włókien na Węgrzech oraz bardzo niski w NRD.

Pozycję interesujących nas tutaj krajów na rynkach gotowych wyrobów tekstylnych i odzieżowych określają tab. 37, 38. Polskę, Czechosłowację i Węgry wymienia się zarówno wśród 20 największych eksporterów jak i importerów tak tekstyliów jak też odzieży (pominięcie w zestawieniach NRD wynika z braku odpowiednich danych). Udział każdego z czterech krajów w całości obrotów tekstyliami i odzieżą w świecie jest niewielki (sza-

¹⁰ Ze względu na brak porównywalnych danych o spożyciu włókien tekstylnych na jednego mieszkańca w 1975 r. wykorzystano tu dane z roku poprzedniego - zaznaczyć należy, iż zmiany zachodzące z roku na rok w poziomie omawianych zjawisk są na ogół niewielkie.

cunkowo mieści się w granicach 1-3%). Na uwagę zasługuje niezwykle wysoka w ciągu ostatnich lat dynamika obrotów, dostrzegana zarówno w eksporcie jak i w imporcie, której skutkiem jest widoczne zwiększenie obrotów czterech krajów tekstyliami i odzieżą w porównaniu z krajami zajmującymi czołowe pozycje.

T a b e l a 37

Światowi eksporterzy tekstyliów (eksport w mln \$)

Eksporterzy	Włókiennicze		Odzieżowe	
	1970	1975	1970	1975
Polska	91	253	130	448
Czechosłowacja	97	257	77	245
Węgry	85'	193	100	271
Austria	225	507	93	219
ENG	2 713	5 053	947	1 979
Hongkong	275	593	699	2 033
Indie	461	597	36	195
Japonia	1 745	2 923	468	332
Korea Płd.	85	649	214	1 148
Portugalia	161	312	80	219
Szwajcaria	350	723	81	163
Taiwan	184	648	199	889
USA	603	1 625	227	421
ZSRR	92	155	14	101

Ź r ó d ł o: Comitextil, Bruxelles 1977.

T a b e l a 38

Światowi importerzy tekstyliów (import w mln \$)

Importerzy	Włókiennicze		Odzieżowe	
	1970	1975	1970	1975
1				5
Polska	55	200	31	45
Czechosłowacja	44	115	64	125
Węgry	72	183	18	73

Tabela 38 (cd.)

1	2	3	4	5
EWG	1 268	3 395	806	4 039
Hongkong	497	967	46	104
Japonia	224	773	91	540
Kanada	471	873	170	472
Szwajcaria	263	476	241	594
Szwecja	343	664	267	647
USA	1 135	1 234	1 269	2 551
ZSRR	403	1 059	748	1 457

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 37.

Istotne wydaje się także zwrócenie uwagi na fakt, iż w przypadku gotowych wyrobów włókienniczych i odzieżowych - w przeciwieństwie do omawianych poprzednio surowców i półfabrykatów - Czechosłowacja, Polska i Węgry są eksporterami netto. We wszystkich pozycjach uwidoczniionych w zestawieniach eksport wyraźnie przewyższa import.

Zjawisko to jest szczególnie wyraźnie widoczne w handlu odzieżą. Import odzieży do wymienionych krajów jest bardzo niewielki i znacznie niższy od eksportu (w przypadku Polski import stanowi tylko 10% eksportu).

Kolejne dwie, zamieszczone tabele dają orientację co do pozycji czterech badanych krajów pod względem obrotów w ramach poszczególnych grup asortymentowych, a mianowicie w grupach tkanin (bawełnianych i bawełnopodobnych, wełnianych i wełnopodobnych, jedwabnych włącznie z tkaninami z włókien syntetycznych) - w ujęciu ilościowym oraz w grupach odzieży i bielizny oraz dzianin w ujęciu wartościowym (w mln Rb).

W eksporcie wymienionych grup asortymentowych w 1975 r. biorąc pod uwagę wielkości globalne, czołową pozycję zajmuje Polska, która tylko w eksporcie tkanin bawełnianych i bawełnopodobnych ustępuje Czechosłowacji, zajmując w pozostałych asortymentach pierwsze miejsce.

Pozycja Polski jako importera w tych samych grupach asortymentowych jest znacznie słabsza. W imporcie tkanin bawełnianych, trykotaży i odzieży wraz z bielizną ustępuje wszystkim pozosta-

T a b e l a 39

Eksport wyrobów przemysłu włókienniczego

Wyroby włókiennicze w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne (w mln m ²)								
1960	100	92,5	100	125	100	36,9	100	91,5
1965	145	134,0	103	129	134	49,5	158	145,0
1970	115	107,0	90	113	166	61,4	118	108,0
1975	103	95,2	128	160	172	63,6	102	93,5
Tkaniny wełniane i wełnopodobne (w mln m ²)								
1960	100	8,4	100	5,3	100	4,5	100	2,1
1965	124	10,4	81	4,3	129	5,8	157	3,3
1970	83	7,0	116	6,2	124	5,6	157	3,3
1975	221	18,6	85	4,5	338	15,2	333	7,0
Tkaniny jedwabne i jedwabopodobne łącznie z tkaninami z włókien syntety- cznych (w mln m ²)								
1960	100	7,5	100	13,8	100	21,8	100	24,3

Tabela 39 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1965	246	18,5	108	15,0	110	24,0	90	21,9
1970	318	23,9	153	21,2	81	17,7	95	23,2
1975	456	34,2	206	28,5	147	32,0	105	25,6
Odzież i bielizna (w mln Rb)								
1960	100	22,5	100	55,9	100	86,7	100	21,81
1965	234	52,6	113	63,1	277	240,0	263	57,4
1970	546	123,0	120	67,2	282	245,0	397	86,5
1975	1 528	344,0	327	183,0	352	306,0	807	176,0
Trykotaże (dzianiny) (w mln Rb)								
1960		0,2	100	10,2	100	24,4	100	4,0
1965	100**	7,7	94	9,6	158	38,5	307	12,3
1970	245**	18,9	181	18,5	281	68,6	412	16,5
1975	1 110**	85,5	212	21,6	285	69,7	950	38,0

*Wysokość eksportu odzieży i bielizny oraz trykotaży podano w Rb; **1965 = 100.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

T a b e l a 40

Import wyrobów przemysłu włókienniczego

Wyroby włókiennicze w roku	Polska		Czechosłowacja		NRD		Węgry	
	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*	1960 = 100	mln m ² i Rb*
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne (w mln m ²)								
1960	100	1,1	100	5,1	100	41,6	100	6,9
1965	1 609	17,7	96	4,9	87	36,1	100	6,9
1970	3 654	40,2	112	5,7	202	84,3	417	28,8
1975	1 627	17,9	259	13,2	230	95,6	463	32,0
Tkaniny wełniane i wełnopodobne (w mln m ²)								
1960	100	0,0	100	0,2	100	2,1	100	0,2
1965	-	1,2	600	1,2	62	1,3	400	0,8
1970	-	1,3	1 200	2,4	81	1,7	750	1,5
1975	-	3,4	750	1,5	133	2,8	1 000	2,0
Tkaniny jedwabne i jedwabnopodobne łącznie z tkaninami z włókien syntety- cznych (w mln m ²)								
1960	100	0,5	100	1,2	100	7,6	100	0,6

Tabela 40.(cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1965	260	1,3	158	1,9	34	2,6	133	0,8
1970	520	2,6	166	2,0	33	2,5	1 200	7,2
1975	1 580	7,9	158	1,9	35	2,7	1 116	6,7
Odzież i bielizna (w mln Rb)								
1960	100	11,4	100	8,8	100	7,8	100	2,1
1965	130	14,8	311	27,4	145	11,3	143	3,01
1970	259	29,6	671	59,1	419	32,7	776	16,3
1975	324	37,0	1 105	97,3	1 320	103,0	2 462	51,7
Trykotaże (dzianiny) (w mln Rb)								
1960	100	0,5	100	3,5		0,2	100	1,0
1965	1 840	9,2	368	12,9	100**	1,7	150	1,5
1970	3 660	18,3	994	34,8	359**	6,1	790	7,9
1975	3 860	19,3	1 305	45,7	1 282**	21,8	2 300	23,0

*Wysokość importu odzieży i bielizny oraz trykotaży podano w Rb; **1965 = 100.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

łym krajom, wyprzedzając je tylko pod względem importu tkanin wełnianych i wełnopodobnych oraz jedwabnych włącznie z tkaninami z włókien syntetycznych. Podobnie jak w poprzednio prezentowanych zestawieniach tak i tutaj zwraca uwagę zjawisko wyraźnego zwiększenia dynamiki obrotów w ostatnich latach. Pod tym względem najwyższymi wskaźnikami zarówno w eksporcie jak i imporcie charakteryzują się Polska i Węgry, choć i w przypadku pozostałych krajów fakt ten jest wyraźnie dostrzegalny.

Prawidłowości te, tak wyraźnie dostrzegalne w eksporcie a zwłaszcza w imporcie, mają w każdej z tych dziedzin (tj. w wywozie i w przywozie) nieco inny ciężar gatunkowy, trudno bowiem porównywać ze sobą ich poziomy w roku 1960, który jest tutaj bazą. Stąd tak wysokie wskaźniki dynamiki importu, który w roku 1960 był nieporównywalnie niższy od eksportu, a w niektórych asortymentach praktycznie nie występował.

Ogólne prawidłowości dotyczące dynamiki obrotów w poszczególnych grupach asortymentowych tekstyliów są także charakterystyczne dla globalnych obrotów czterech krajów (tab. 41). Równocześnie

T a b e l a 41

Indeksy wielkości obrotów handlu zagranicznego
(1960 = 100)

Eksport i import w roku	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
Eksport				
1965	170	139	139	171
1970	270	196	208	263
1975	651	335	379	505
Import				
1965	158	147	129	154
1970	243	204	222	256
1975	704	390	429	535

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

niez i tutaj obroty Polski i Węgier w ostatnich latach charakteryzuje wyższa dynamika. Znacznie wyższą dynamikę obrotów niż no-

towana w eksporcie i imporcie ogółem, obserwuje się w asortymentach odzieży i bielizny oraz trykotaży. W pozostałych asortymentach wskaźniki są niższe od globalnych bądź zbliżone.

Wydaje się, iż niezwykle wysoka dynamika wzrostu eksportu i importu niektórych asortymentów, a szczególnie odzieży z bielizną i dziewiarstwa w Polsce i na Węgrzech, świadczy nie tylko o silnej ekspansji, ale także o bardzo niskim poziomie, z jakiego w latach sześćdziesiątych startowano oraz zapewne o szybszym wzroście cen tych wyrobów.

Odmienne od przedstawionych powyżej kształtują się relacje wzajemne obrotów w wymienionych grupach asortymentowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Prezentowana tab. 42 podaje obroty na 1 mieszkańca w 1975 r. Z danych statystycznych wynika jednocześnie, iż w większości asortymentów, zarówno w eksporcie jak i w imporcie, najwyższymi wskaźnikami charakteryzują się Węgry, nieco niższymi NRD i Czechosłowacja, a odpowiednie wielkości dla Polski są zdecydowanie najniższe. Wzajemne relacje pomiędzy obrotami czterech krajów są więc w zasadzie odwrotne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w porównaniu z ujęciem globalnym.

T a b e l a 42

Eksport i import wyrobów tekstylno-odzieżowych
w 1975 r. na 1 mieszkańca

Eksport i import wyrobów włókienniczych	Polska	Czecho- słowacja	NRD	Węgry
1	2	3	4	5
<u>Eksport</u>				
Tkaniny bawełniane i bawełno- podobne (w m ²)	2,78	10,7	3,78	8,66
Tkaniny wełniane i wełnopo- dobne (w m ²)	0,55	0,30	0,90	0,66
Tkaniny jedwabne i z włókien syntetycznych (w m ²)	1,0	1,91	1,90	2,42
Odzież i bielizna (w Rb)	10,82	12,31	18,19	16,64
Trykotaże (dzianiny) (w Rb)	2,50	1,45	4,14	3,59
<u>Import</u>				
Tkaniny bawełniane i bawełno- podobne (w m ²)	0,52	0,89	0,57	3,02
Tkaniny wełniane i wełnopo- dobne (w m ²)	0,10	0,10	0,17	0,18

Tabela 42 (cd.)

1	2	3	4	5
Tkaniny jedwabne i z włókien syntetycznych (w m ²)	0,23	0,13	0,16	0,63
Odzież i bielizna (w Rb)	1,08	6,55	6,12	4,89
Trykotaże (dzianiny) (w Rb)	0,56	3,07	1,30	2,17

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych jak w tab. 10.

T a b e l a 43

Struktura towarowa eksportu (w % całości) w 1975 r.

Towary eksportowe	Polska	Czechosłowacja	NRD	Węgry
Maszyny, urządzenia, środki transportu	39,0	48,0	50,7	36,9
Paliwa, surowce mineralne, metale	29,1	19,3	12,1	11,9
Artykuły konsumpcyjne pochodzenia przemysłowego (w tym tekstylia)	14,7 (7,0)*	18,2 (6,7)*	15,6	20,5 (8,0)*
Surowce i przetwory nieżywnościowe, artykuły spożywcze i dla przemysłu spożywczego	10,5	7,2	9,1	25,2

* Na podstawie obliczeń własnych; por. tab. 44.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 10.

Charakteryzując strukturę towarową eksportu globalnego badanych czterech krajów, stwierdzić należy, iż obok istniejących jeszcze różnic dotyczących szczególnie proporcji w wywozie pomiędzy grupą maszyn i urządzeń a paliwami i surowcami, ważną cechą jest dość wysoki i w zasadzie zbliżony we wszystkich krajach udział w eksporcie artykułów konsumpcyjnych pochodzenia przemysłowego. Udział tej grupy wyrobów waha się w relatywnie wąskim przedziale od 14,7% w Polsce do 20,5% na Węgrzech. Określa to pośrednio także udział eksportu tekstyliów, stanowiących we

wszystkich czterech badanych krajach znaczącą część eksportu artykułów konsumpcyjnych pochodzenia przemysłowego (tab. 43).

Dane te zdaje się potwierdzać kolejne zestawienie (tab. 44) przedstawiające porównanie wartości obrotów wyrobami włókienniczymi z globalnym eksportem i importem, określające procentowy udział wyrobów tekstylnych w ogólnym eksporcie i imporcie (nieuwzględnienie NRD wynika z niedostępności potrzebnych informacji).

T a b e l a 44

Wartość obrotów handlu zagranicznego
wyrobami przemysłu włókienniczego;
udział w obrotach ogółem

Eksport i import w roku	Polska			Czechosłowacja			Węgry		
	ogółem	wyroby przem. włók.*	3:2	ogółem	wyroby przem. włók.**	6:5	ogółem	wyroby przem. włók.**	9:8
	mln zł dew.		%	mln Kčs		%	mln Ft		%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Eksport									
1960	5 302,1	350,1	6,6	13 892			10 259,8		
1965	8 911,0			19 357			17 721,3		
1970	14 190,5	934,9	6,6	27 305	1 411,0	5,2	27 196,8	2 509,3	9,2
1975	34 160,7	2 379,8	7,0	46 651	3 182,4	6,7	52 169,8	4 183,8	8,0
Import									
1960	5 979,9	596,4	10,0	13 072			11 455,4		
1965	9 361,0			19 242			17 848,5		
1970	14 430,1	858,1	5,9	26 605	1 907,3	7,2	29 410,3	2 291,1	7,8
1975	41 650,7	1 591,3	3,8	50 716	3 050,6	6,0	61 537,4	3 684,1	6,0

*Wyroby przemysłu lekkiego - wyroby przemysłu skórzanego; **wyroby przemysłu włókienniczego + odzieżowego + włókna tekstylne i odpadki.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie: Kulkereskedelmi statisztikai evkonyv 1975, Budapest 1976; Sprawozdanie Czechosłowackiej Vnieszniej Torgowli 1976, Praha 1977; Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1975, Warszawa 1976.

Udział tekstyliów w eksporcie poszczególnych krajów w 1975 r. był zbliżony - stanowiąc od 6,7% do 8%. Różnice są tu więc nie-

wielkie. Świadczy to również o tym, iż eksport tekstyliów stanowi dla tych krajów około połowy eksportu grupy artykułów konsumpcyjnych pochodzenia przemysłowego. W eksporcie nie dostrzega się wyraźnych tendencji, spadkowych udziału tekstyliów. Zjawisko to daje się natomiast zaobserwować w imporcie, gdzie np. w Polsce udział tekstyliów w imporcie ogółem zmniejszył się z 10% w roku 1960 do 3,8% w roku 1975.

Podobne tendencje, choć może nie tak wyraźne notuje się w przypadku Czechosłowacji i Węgier, gdzie udział ten również spadł do poziomu 6%.

Przechodząc do analizy struktury geograficznej obrotów tekstyliami, którą prezentuje kolejne zestawienie stwierdzić należy, iż wskutek braku porównywalnych informacji koniecznym było tutaj zastosowanie różnorodnych obliczeń dodatkowych i pewnych uproszczeń, co z pewnością obciąża wyniki pewnym błędem, którego rząd nie powinien być jednak zbyt wielki. I tu jednak nie uzyskano danych dotyczących NRD.

Szczególne role w eksporcie tekstyliów badanych krajów przypada ZSRR jako głównemu odbiorcy. Udział ten waha się zależnie od kraju i pozycji asortymentowej (por. tab. 45) od 21,3% do 56,8% i jest, generalnie biorąc, wyższy niż analogiczny udział ZSRR w rozmiarach eksportu ogółem.

Odwrotnie w imporcie - udział ZSRR jest tu na ogół niewielki i znacznie niższy niż udział w imporcie ogółem. Wysoki udział importu z ZSRR w przypadku Polski wynika z łącznego ujęcia importu wyrobów gotowych i surowców dla przemysłu lekkiego ogółem.

Łączny udział krajów socjalistycznych w obrotach tekstyliami badanych krajów jest wysoki i w większości przypadków przekracza 50%, stanowiąc nawet ok. 3/4 w niektórych grupach. Tym bardziej charakterystyczny wydaje się fakt znacznie niższego udziału pozostałych trzech krajów w eksporcie tekstyliów niż w obrotach ogółem każdego z badanych krajów. Udział ten w eksporcie ogółem mieści się w przedziale 20,2%-27%, podczas gdy w eksporcie tekstyliów jest wyraźnie niższy 9-16%. Wydaje się to świadczyć o niedorozwoju wzajemnej wymiany tekstyliów pomiędzy badanymi krajami.

Udział obrotów wzajemnych w imporcie tekstyliów jest znacznie wyższy, w niektórych przypadkach sięga nawet 50%. Jest to związane

ze znacznie niższym poziomem importu niż eksportu w tej grupie wyrobów.

T a b e l a 45

Struktura geograficzna obrotów handlu zagranicznego 4 krajów
z uwzględnieniem obrotów tekstyliami w 1975 r.

Udział w eksporcie i imporcie	Polska	Czecho- słowacja	Węgry
<u>Eksport</u>			
Ogółem (w mln waluty kraj.)	34 160,7	46 651,0	52 170,0
udział KS (w %)	59,9	71,5	72,2
" ZSRR	31,5	33,0	38,9
" 3 krajów**	20,2	27,0	24,4
Wyroby włókiennicze (w mln waluty kraj.)	1 016,4	1 531,6	1 651,3
udział KS (w %)	68,1*	47,5	68,5
" ZSRR	56,8*	21,3	41,5
" 3 krajów**	8,9*	11,0	16,9
Wyroby odzieżowe (w mln waluty kraj.)	1 203,2	1 461,8	2 316,6
udział KS (w %)	68,1*	72,3	68,5
" ZSRR	56,8*	52,7	41,5
" 3 krajów**	8,9*	16,6	16,9
<u>Import</u>			
Ogółem (w mln waluty kraj.)	41 650,7	50 716,0	61 537,0
udział KS (w %)	45,8	70,0	65,7
" ZSRR	25,3	32,1	34,9
" 3 krajów**	15,0	27,0	22,7
Wyroby włókiennicze (w mln waluty kraj.)	1 196,7	689,3	1 568,2
udział KS (w %)	41,8*	51,2	36,0
" ZSRR	19,6*	1,7	1,2
" 3 krajów**	12,9*	31,9	19,0
Wyroby odzieżowe (w mln waluty kraj.)		743,5	626,7
udział KS (w %)	41,8*	64,7	78,0
" ZSRR	19,6*	-	0,0
" 3 krajów**	12,9	40,0	23,7

* Przemysł lekki ogółem; ** w przypadku Polski udział Czechosłowacji, NRD i Węgier; Czechosłowacji - Polski, NRD, Węgier, a w przypadku Węgier - Polski, Czechosłowacji i NRD.

Ź r ó d ł o: Jak w tab. 44.

Na stosunkowo niewysoki udział badanych krajów w wymianie wzajemnej w eksporcie (handlu tekstyliami) niewątpliwy wpływ ma fakt znacznego udziału w eksporcie tekstyliów grupy rozwiniętych krajów kapitalistycznych, który to eksport jest dla wszystkich badanych krajów ważnym źródłem dewiz.

Głównym odbiorcą tekstyliów czterech krajów w tzw. obszarze wolnodewizowym są europejskie kraje kapitalistyczne, w tym szczególnie kraje EWG, wśród których z kolei szczególna pozycja przypada RFN. O roli tej świadczą zestawienia w tab. 46 i 47.

Eksport do RFN stanowi odsetek rzędu 15-25% eksportu tekstyliów czterech państw do rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Analogiczny udział krajów EWG wynosi 40-50%, a krajów EFTA 15%. Poza RFN do największych odbiorców zalicza się Francję, Wielką Brytanię, Stany Zjednoczone, Kanadę, Włochy, Austrię i Berlin Zachodni. Wśród krajów rozwijających się pewną rolę jako odbiorcy odgrywają arabskie kraje naftowe.

Duże rozproszenie eksportu tekstyliów badanych krajów na rynki wolnodewizowe jest koniecznością w świetle stosowanych nadal (a od roku 1974 w sposób coraz bardziej odczuwalny) ograniczeń w imporcie tekstyliów na rynki rozwiniętych krajów kapitalistycznych. Z kolei zbliżona struktura geograficzna, a także asortymentowa eksportu na te rynki stanowią o wzajemnej konkurencyjności eksportu tekstyliów z czterech krajów na rynki krajów kapitalistycznych.

T a b e l a 46

Podział kontyngentów importowych na tekstylia i odzież
dla krajów socjalistycznych do EWG
(ze szczególnym uwzględnieniem RFN)
na rok 1976 (w mln DM)

Kraj	Import RFN	Obrót uszlachet- niający z RFN	Razem	Ogólna ilość dla EWG
1	2	3	4	5
Polska	63,1	35,0	98,1	132,2
Czechosłowacja	116,5	15,4	131,9	145,7
Węgry	44,5	47,6	92,1	122,6
Albania	2,0	-	2,0	6,9

Tabela 46 (cd.)

1	2	3	4	5
Bułgaria	42,8	23,3	66,1	78,6
ChRL	33,0	-	33,0	68,7
Rumunia	120,3	21,5	141,8	200,1
ZSRR	19,4	-	19,4	21,0
Razem	441,6	142,8	584,4	775,8

Źródło: Przemysł włókienniczy w krajach socjalistycznych, oprac. ZPHZ Textilimpex, Łódź 1976.

Tabela 47

Podział kontyngentów importowych
na tekstylia i odzież
w krajach socjalistycznych
między kraje EWG
w 1976 r.

Kraj	Udział procentowy
Benelux	1,0
Francja.	9,3
RFN	75,3
W. Brytania	7,8
Włochy	6,6
Razem	100,0

Źródło: Jak w tab. 46.

Tabela 48

Import RFN z krajów RWPG w zakresie tekstyliów i odzieży (w mln DM)

Rok	Bułgaria	NRD	Polska	Rumunia	Czecho- słowacja	Węgry	ZSRR	Razem RWPG
1971	44,8	445,6	73,5	107,7	99,8	67,0	10,0	848,4
1972	61,6	493,2	112,6	143,8	119,8	127,9	11,8	1 070,7
1973	68,6	485,3	130,9	146,6	144,6	159,1	13,5	1 148,6
1974	65,8	587,0	169,5	143,1	157,0	204,8	16,8	1 344,0

Źródło: Jak w tab. 46.

5. Wnioski końcowe

Dokonana analiza porównawcza przemysłów włókienniczych i odzieżowych Polski, Czechosłowacji, NRD oraz Węgier dostarczyła szeregu uwag i wniosków dotyczących zarówno czynników wytwórczych, produkcji i jej efektywności, a także handlu zagranicznego. Opracowania tej relatywnie szerokiej problematyki dokonano w oparciu o dostępne w kraju informacje. W świetle zgromadzonych materiałów oraz poczynionych obserwacji nasunęły się spostrzeżenia, które w pewnej - odpowiadającej wstępnemu etapowi badań - mierze stanowią odpowiedź na postawione na wstępie hipotezy robocze.

Sformułowane wnioski mają też istotne znaczenie dla ukierunkowania dalszych badań nad określeniem możliwości pogłębienia współpracy czterech krajów w badanej dziedzinie. W zakończeniu wydobyto te z nich, które wydają się najważniejsze.

1. Dla wszystkich czterech krajów charakterystyczne jest dążenie do względnie autarkicznego zaspokojenia potrzeb wewnętrznych na wyroby tekstylno-odzieżowe. Świadczy o tym wyraźnie niższy w każdym z krajów poziom importu wyrobów włókienniczych, a zwłaszcza odzieżowych, od ich eksportu. W skrajnym przypadku Polski import stanowi zaledwie 10% eksportu. Udział wywozu omawianych wyrobów w eksporcie ogółem jest dla czterech krajów zbliżony i wynosi 7-8%. Odpowiedni wskaźnik dla importu jest wyraźnie niższy - stanowi 4,6%. Mimo iż we wszystkich krajach dynamika importu w tej dziedzinie jest nieco wyższa niż eksportu, nie oznacza to wyraźniejszej tendencji do wyrównywania poziomów eksportu i importu, biorąc pod uwagę drastyczną różnicę tych poziomów w okresie wyjściowym.

2. Należy sądzić, iż przed wymianą z zagranicą w dziedzinie tekstyliów i odzieży w czterech krajach stawiane są w pierwszym rzędzie cele i zadania nie związane z zaspokojeniem rynku wewnętrznego. Handel zagraniczny tekstyliami i odzieżą jest dla gospodarek czterech krajów źródłem dewiz netto, co wyjaśnić można występującymi napięciami płatniczymi. Dla wszystkich krajów podstawowymi rynkami zbytu tych wyrobów po ZSRR, są kraje kapitalistyczne. Decyduje to w dużym stopniu o drugorzędnej roli wymiany zagranicznej jako źródła urozmaicenia i poprawy zaopatrzenia w tekstylia, a szczególnie w odzież na rynkach wewnętrznych oraz o minimalnym wykorzystaniu szans, ja-

kie współpraca i wymiana międzynarodowa stwarza w tej dziedzinie.

3. Symptomatyczny jest niski udział eksportu każdego z badanych krajów do pozostałych trzech w eksporcie tekstyliów i odzieży ogółem (9-17%). Potwierdza to tezę o braku współpracy w tej dziedzinie pomiędzy krajami, o braku lub marginesowej roli specjalizacji w ramach czterech krajów.

4. Pomiędzy czterema krajami widoczne są różnice poziomów w dziedzinie obrotów tekstyliami i odzieżą w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W większości grup asortymentowych, zarówno w eksporcie jak i w szczególności w imporcie najniższą pozycję zajmuje Polska. Różnice pomiędzy pozostałymi krajami są mniej widoczne. W wielu przypadkach uwagę zwraca stosunkowo wysoka pozycja Węgier, widoczna zwłaszcza w dziedzinie importu. Wnioskować więc można, iż tendencje do samodzielnego zaspokajania wewnętrznych potrzeb na wyroby przemysłów włókienniczego i odzieżowego są najsilniejsze w Polsce, a relatywnie najsłabsze na Węgrzech.

5. Badane kraje są importerami netto surowców dla przemysłu lekkiego, a eksporterami netto wyrobów gotowych. Zbliżona, chociaż nie identyczna jest struktura geograficzna i asortymentowa importu surowców i eksportu gotowych produktów włókiennictwa i przemysłu odzieżowego tych czterech krajów. Z dużym prawdopodobieństwem można więc stwierdzić, iż zbliżony jest stopień zależności od zmian koniunkturalnych na rynku surowców, a także perturbacji na rynkach wyrobów włókienniczych i odzieży. Wydaje się, że w dziedzinie współpracy czterech krajów na obcych rynkach dotychczas nie wykorzystano istniejących możliwości.

6. Wydaje się, iż przemysły włókienniczy i odzieżowy czterech krajów reprezentują podobny stopień rozwoju. Występujące różnice nie są relatywnie zbyt wysokie, a większość wskaźników kształtuje się na zbliżonym poziomie. I tak przemysły włókiennicze rozpatrywanych krajów cechowały się podobnymi wielkościami produkcji poszczególnych wyrobów w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Większe dysproporcje miały miejsce tylko w odniesieniu do nielicznych produktów. Przeprowadzona analiza wykazała istnienie dużych podobieństw w branżowej strukturze przemysłu włókienniczego. Relacje między produkcją przemysłu włókienniczego i odzieżowego kształtowały się niemal identycznie. Techniczne uzbrojenie pracy w obydwu przemysłach jest zbliżone w Polsce,

Czechosłowacji i na Węgrzech, natomiast w NRD wartość jego była znacznie wyższa. Cztery kraje charakteryzowały się podobnym, wysokim udziałem kobiet w zatrudnieniu w rozpatrywanych działach, co stanowiło przyczynę niewysokich płac w przemysłach włókienniczym i odzieżowym, będących na poziomie znacznie niższym od średniej.

7. Występujące dość znacznie różnice pomiędzy NRD a pozostałymi krajami w kształtowaniu się technicznego uzbrojenia pracy nie znalazły potwierdzenia w relacjach wydajności pracy w rozpatrywanych działach. Otrzymano znacznie zawyżone wyniki dla polskich przemysłów włókienniczego i odzieżowego. Zjawisko to może być wynikiem braku jednolitości w sposobie określania cen. Jeżeli jednak ceny są parametryczne, to wysoki ich poziom w Polsce świadczyłby o niskim stopniu nasycenia rynku wewnętrznego. Wydaje się, iż dla obiektywizacji rachunku korzystne byłoby przeprowadzenie rachunku w oparciu o ceny światowe albo transakcyjne. Stanowi to postulat dla badań w dalszych etapach.

8. W okresie 1960-1975 rozpatrywane gałęzie przemysłu najszybszy wzrost osiągnęły w Polsce. Dotyczy to dynamiki produkcji zarówno w ujęciu wartościowym jak i ilościowym w poszczególnych grupach wyrobów przemysłu włókienniczego: przędzy, tkanin, wyrobów dziewiarskich. W Polsce, w porównaniu z pozostałymi krajami zaznaczył się także znaczny wzrost w dziedzinie czynników wytwórczych: zatrudnienia i majątku produkcyjnego przemysłów włókienniczego i odzieżowego. Wzrost ten był wynikiem najwyższego tempa nakładów inwestycyjnych w naszym kraju.

Zakres prowadzonej analizy uzależniony był od zasobu możliwych do uzyskania informacji. Nie był to zasób pełny, wobec czego nie wszystkie hipotezy robocze zostały poddane dokładnej i całkowitej weryfikacji.

Oprócz luk wynikłych z niedostatków materiału statystycznego, przeprowadzona analiza nie objęła w swoim pierwszym etapie szeregu istotnych aspektów badanego zagadnienia.

Całkowicie pominięto tu między innymi niezmiernie istotną problematykę rynków wewnętrznych, całą analizę kosztów, a także obszerną sferę planów i przewidywań rozwojowych produkcji, wymiany i jej warunków. W miarę uzyskiwania niezbędnych danych zagadnienia te będą przedmiotem badań w dalszych etapach.

Aneks 1: Obroty wzajemne Czechosłowacji, NRD, Polski i Węgier
wyrobami przemysłów włókienniczego i odzieżowego

Niniejszy aneks zawiera niekompletne i nieporównywalne dane statystyczne dotyczące struktury asortymentowej obrotów wzajemnych czterech badanych krajów.

Nieporównywalność zebranych danych statystycznych wynika zarówno z faktu stosowania w poszczególnych rocznikach różnych podziałów na grupy asortymentowe, innego stopnia agregacji jak i z trudności porównań wzajemnych danych wyrażonych w walutach narodowych. Tylko z pewnym prawdopodobieństwem można na podstawie tych informacji wnioskować o interesujących nas zjawiskach. Do najważniejszych uwag, jakie nasuwają się przy analizie załączonych poniżej zestawień należą następujące spostrzeżenia:

1. Polska i NRD są eksporterami netto, a Węgry i Czechosłowacja importerami netto wyrobów tekstylno-odzieżowych w wymianie pomiędzy czterema krajami.
2. Uwagę zwraca wysoki udział NRD w obrotach wzajemnych czterech krajów, w tym szczególnie intensywna wymiana pomiędzy NRD i Czechosłowacją.
3. W eksporcie Polski do pozostałych trzech krajów dominuje odzież i bielizna, w imporcie - dziewiarstwo i wyroby metrażowe.
4. Węgry są dużym importerem bielizny i wyrobów pończoszniczych z pozostałych trzech krajów, eksportując znaczne ilości odzieży i tkanin bawełnianych.
5. Istotną rolę w eksporcie NRD do pozostałych krajów odgrywają wyroby dziewiarsko-pończosznicze.
6. Czechosłowacja jest dużym eksporterem szerokiego asortymentu tkanin.

Wnioski powyższe, jak już sygnalizowano, formułowane są w oparciu o niezbyt precyzyjne i w dużym stopniu nieporównywalne dane, co przesądza o ich powierzchowności.

Struktura asortymentowa wymiany wzajemnej czterech krajów jest tematem bardzo ważnym i zasługuje z pewnością na dokładniejszą analizę w kolejnych etapach badań, w miarę uzyskiwania dokładniejszych informacji.

Z e s t a w i e n i e 1: Obroty Węgier z Czechosłowacją, Polską, NRD (na podstawie Kulkereskedelmi statisztikai evkonyv 1975, Budapest 1976).

Obroty Węgier z Czechosłowacją w 1975 r. (w tys. Frt dew.)

<u>Eksport</u>	4 370 778,6
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne ubraniowe	2 785,2
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne mieszkaniowe	10 534,3
Tkaniny wełniane i wełnopodobne ubraniowe	736,6
Dywany wełniane i wełnopodobne	161,3
Tkaniny jedwabne i jedwabopodobne	129,3
Dzianiny	16 976,8
Bielizna damska tkana	3 163,9
Bielizna męska dziana	1 721,3
Bielizna dziecięca dziana	1 339,1
Okrycia i ubiory damskie	2 085,0
Okrycia i ubiory męskie	15 851,6
Okrycia i ubiory dziecięce	26 297,5
Płaszcze męskie	3 154,0
Męskie ubrania sportowe	6 161,6
Podomki damskie	2 904,4
Płaszcze dziecięce	2 587,5
<u>Import</u>	4 605 933,0
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne ubraniowe	8 986,4
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne mieszkaniowe	1 731,3
Tkaniny wełniane i wełnopodobne ubraniowe	11 714,1
Tkaniny jedwabne i jedwabopodobne ubraniowe	1 890,3
Dzianiny	9 004,4
Bielizna damska tkana	1 525,2
Bielizna dziecięca tkana	779,2
Bielizna męska dziana	2 656,9
Bielizna damska dziana	15 722,9
Bielizna dziecięca	923,3

Obroty Węgier z Polską w 1975 r.

<u>Eksport</u>	2 726 596,2 tys. Frt dew.
Dywany wełniane i wełnopodobne	9 125,9 "
Dzianiny	3 712,0 "
Bielizna tkana damska	2 676,3 "
Bielizna dziana damska	845,6 "
Damskie okrycia i ubiory dziane	6 937,4 "
Damskie bluzki i kamizelki	842,2 tys. szt.
<u>Import</u>	3 026 943,6 tys. Frt dew.
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne ubraniowe	2 854,2 tys. m ²
Tkaniny lniane i lnopodobne domowe	2 724,3 "
Tkaniny wełniane i wełnopodobne ubraniowe	5 685,2 "
Bielizna damska	21 668,5 t
Bielizna męska	164,3 "
Bielizna dziecięca	11 289,2 "
Okrycia i ubiory męskie	3 560,6 tys. Frt dew.
Okrycia i ubiory damskie	9 794,7 "
Okrycia i ubiory dziecięce	6 190,9 "
Płaszczki męskie	3 786,2 "
Garnitury męskie	6 186,6 "
Spodnie męskie	5 351,3 "
Inne damskie płaszcze	8 141,8 "
Ubrania robocze	6 876,1 "
Pończochy i skarpety syntetyczne	12 547,2 "

Obroty Węgier z NRD w 1975 r. (w tys. Frt dew.)

<u>Eksport</u>	5 648 693,3
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne ubraniowe	44 445,1
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne pościelowe	21 614,4
Tkaniny lniane i lnopodobne domowe	1 769,3
Tkaniny jedwabne i jedwabopodobne ubraniowe	1 702,9
Okrycia i ubiory męskie	1 795,6
Okrycia i ubiory damskie	6 898,0
Okrycia i ubiory dziecięce	9 520,0

Garnitury męskie	4 769,4
Spodnie męskie	7 267,2
Męskie ubrania sportowe	13 428,6
Płaszcz damskie różne	21 051,3
Damskie ubrania sportowe	12 605,3
Spódnice damskie	15 727,2
Prześcieradła	23 337,0
Inne ubrania	12 062,8
<u>Import</u>	<u>6 363 421,3</u>
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne ubraniowe	2 447,4
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne mieszkaniowe	5 677,3
Tkaniny wełniane i wełnopodobne ubraniowe	22 609,0
Dywany wełniane i wełnopodobne	13 343,8
Tkaniny jedwabne i jedwabnopodobne ubraniowe	7 048,2
Dzianiny	15 988,0
Koronki i firanki haftowane	37 410,5
Bielizna dziecięca tkana	2 611,6
Bielizna damska dziana	56 333,7
Bielizna dziecięca dziana	2 547,2
Okrycia i ubiory męskie dziane	5 565,4
Okrycia i ubiory damskie dziane	6 117,1
Okrycia i ubiory dziecięce dziane	7 655,9
Koce	6 647,1
Pończochy i skarpetki syntetyczne	14 248,5

Z e s t a w i e n i e 2: Obroty Polski z Czechosłowacją, NRD, Węgrami (na podstawie Rocznika statystycznego handlu zagranicznego 1976, Warszawa 1976).

Obroty Polski z Czechosłowacją w 1975 r.

<u>Import</u>	
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne	300 tys. m
Przędza wełniana i wełnopodobna	188 t
Tkaniny jedwabne i jedwabnopodobne	543 tys. m
Dywany, chodniki, wyroby odpasowane	547 tys. m ²
Wyroby ażurowe (firanki, tiule)	1 111 tys. zł dew.

Wyroby dziewiarskie	5 474	tys. zł dew.
Wyroby pończosznice	196	"
Wyroby przemysłu filcowego i tkaniny techniczne	5 365	"
Odzież i bielizna osobista z tkanin	165	"
Galanteria odzieżowa z tkanin	184	"
Artykuły sportowe i turystyczne z tkanin	810	"

Eksport

Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne	469	tys. m
Wyroby ażurowe	2 410	tys. zł dew.
Wyroby pasmanteryjne	746	"
Wyroby dziewiarskie	28 431	"
Wyroby pończosznice	6 447	"
Wyroby przemysłu filcowego i tkaniny techniczne	3 518	"
Odzież i bielizna osobista z tkanin	27 944	"
Galanteria odzieżowa z tkanin	960	"
Koce i pledy	1 130	"
Artykuły sportowe i turystyczne z tkanin	243	"

Obroty Polski z NRD w 1975 r.Import

Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne	5 141	tys. m
Tkaniny pluszowe i pokrewne	974	"
Dywany, chodniki i wyroby odpasowane	421	tys. m ²
Wyroby ażurowe	13 798	tys. zł dew.
Wyroby pasmanteryjne	1 162	"
Wyroby dziewiarskie	25 484	"
Wyroby pończosznice	1 539	"
Wyroby przemysłu filcowego i tkaniny techniczne	3 647	"
Odzież i bielizna osobista z tkanin	4 025	"
Galanteria odzieżowa z tkanin	3 493	"

Eksport

Przędza bawełniana i bawełnopodobna	2 623	t
Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne	9 074	tys. m
Odzież i bielizna osobista z tkanin	42 549	tys. zł dew.

Obroty Polski z Węgrami w 1975 r.

Import

Tkaniny jedwabne i jedwabnopodobne	106	tys. m
Dywany, chodniki, wyroby odpasowane	171	tys. m ²
Wyroby ażurowe	646	tys. zł dew.
Wyroby dziewiarskie	1 471	"
Odzież i bielizna osobista z tkanin	601	"
Artykuły sportowe i turystyczne z tkanin	613	"

Eksport

Tkaniny bawełniane i bawełnopodobne	252	tys. m
Tkaniny wełniane i wełnopodobne	114	"
Wyroby pasmanteryjne	470	tys. zł dew.
Wyroby dziewiarskie	16 725	"
Wyroby pończosznice	2 403	"
Wyroby przemysłu filcowego i tkaniny techniczne	215	"
Odzież i bielizna osobista z tkanin	17 570	"
Bielizna domowa z tkanin	913	"

Z e s t a w i e n i e 3: Obroty Czechosłowacji z Węgrami, Polską, NRD (na podstawie: Sprawozdanie Čechosłowackoj Vněšnej Torgovli 1976, Praha 1977).

Obroty Czechosłowacji z Węgrami w 1975 r. (w tys. KčS)

Eksport

Przędza, tkaniny, wyroby rzemiosła artystycznego i inne towary	52 165
Odzież i bielizna	29 458

Import

Tkaniny bawełniane	8 552
Tkaniny specjalne	22 089
Dywany, wykładziny i podobne	805
Odzież i bielizna	42 445

Obroty Czechosłowacji z Polską w 1975 r. (w tys. KčS)

Eksport

Tkaniny bawełniane	3 345
Tkaniny specjalne	10 294

Dywany, wykładziny i podobne	14 972
Odzież i bielizna	9 555

Import

Odzież i bielizna	121 356
-------------------	---------

Obroty Czechosłowacji z NRD w 1975 r. (w tys. Kčs)Eksport

Tkaniny bawełniane	53 863
Tkaniny bez bawełny	11 100
Dywany, wykładziny i podobne	22 395
Odzież i bielizna	203 146

Import

Tkaniny bawełniane	58 815
Tkaniny bez bawełny	60 387
Inne gotowe wyroby tekstylne	57 195
Dywany, wykładziny i podobne	12 286
Odzież i bielizna	133 235

Aneks 2: Metoda sprowadzania do porównywalności
niektórych wskaźników ekonomicznych wyrażanych wartościowo

Dla porównania poziomu niektórych wskaźników wyrażanych wartościowo w walutach poszczególnych krajów (Mk, Kčs itd.) dokonaliśmy próby przeliczenia tych wskaźników na jednolitą walutę, tj. zł. Przeliczenie opiera się na następującej metodzie:

Przyjmuje się 3 upraszczające założenia:

1) Relacje płac w Polsce do relacji płac wyrażanych w walutach poszczególnych krajów są we wszystkich gałęziach jednakowe (jeżeli np. przeciętna płaca w przemyśle w NRD wynosi 800 Mk, a w Polsce 4000 zł, to relacja 5 zł/Mk utrzymuje się we wszystkich gałęziach przemysłu; takie same podejście stosuje się do innych krajów).

2) Relację płac stosuje się także do przeliczenia amortyzacji. Za podstawę porównania wydajności pracy przyjmuje się relację kursu turystycznego do relacji płac. Założenie to można uzasadnić za pomocą bardzo prostego przykładu. Przyjmijmy, iż kurs turystyczny ustala się w oparciu o jednorodny produkt. Cena jedno-

stkowa tego produktu w Polsce wynosi 600 zł, a w NRD 100 Mk. Skumulowany czas pracy na wytworzenie tego produktu wynosi w NRD 10 godzin, a w Polsce 15 godzin, stawka godzinowa w NRD - 5 Mk, w Polsce - 20 zł. Relacja cen wynosi: $600 : 100 = 6$, relacja płac: $20 : 5 = 4$. Stąd relacja wydajności pracy: $6 : 4 = 1,5$, a więc tyle samo co relacja pracochłonności ($15 : 10 = 1,5$).

3) Dla określenia relacji wydajności pracy w gałęziach wytwarzających środki produkcji (głównie w przemyśle maszynowym) przyjmuje się współczynnik poprawkowy w stosunku do relacji założonej w p. 2. Można bowiem hipotetycznie założyć, iż w krajach bardziej rozwiniętych niż Polska relacja wydajności pracy w przemyśle maszynowym jest wyższa niż relacja w gałęziach wytwarzających środki konsumpcji. Hipotezę tę można sprawdzić za pomocą następującego obliczenia:

$$V_{p/j} = \frac{W_{m,p}}{W_{k,p}} : \frac{W_{m,j}}{W_{k,j}}$$

gdzie:

- $V_{p/j}$ - współczynnik poprawkowy,
- $W_{m,p}$ - wydajność pracy w przemyśle maszynowym w Polsce (wyrażona w zł na 1 zatrudnionego),
- $W_{k,p}$ - średnioważony wskaźnik wydajności pracy w Polsce w przemyśle lekkim i spożywczym (konsumpcyjnym) (jako wagi przyjmuje się wartość produkcji),
- $W_{m,j}$ - wydajność pracy w przemyśle maszynowym w kraju j (Czechosłowacja, NRD, Węgry), wyrażona w walucie kraju j,
- $W_{k,j}$ - średnioważony wskaźnik wydajności pracy w przemyśle lekkim i spożywczym (konsumpcyjnym) w kraju j.

W oparciu o powyższe założenia, dla wyrażenia wskaźnika dla kraju j (uzbrojenie techniczne pracy, wydajność pracy i in.) w warunkach Polski posługujemy się 3 parametrami $r_{p/j}$, $\varepsilon_{p/j}$ i $v_{p/j}$; pierwszy z nich oznacza relację płac, drugi kurs turystyczny w Polsce w odniesieniu do kraju j, trzeci - objaśniony wyżej współczynnik poprawkowy. Przeliczenie dokonuje się więc za pomocą formuły:

$$B_{j/p} = B_j \cdot r_{p/j} \cdot \frac{g_{p/j}}{r_{p/j}} \cdot V_{p/j}$$

gdzie:

$B_{j/p}$ - wskaźnik dla kraju j przeliczony na warunki polskie, (wyrażony w zł),

B_j - wskaźnik dla kraju j (w walucie kraju j),

pozostałe oznaczenia - jak wyżej.

Sens ekonomiczny iloczynu $B_j \cdot r_{p/j}$ można objaśnić następująco: pod B_j rozumiemy będziemy iloraz K_j/a , gdzie K_j oznacza skumulowane koszty płacowe plus skumulowana amortyzacja, a - relacja kosztu skumulowanego do wartości wyrażanej przez dany wskaźnik oraz jak zaznaczono wyżej, $r_{p/j}$ oznacza relację płac w Polsce do płac w kraju j - wówczas przytoczony iloczyn wyrażać będzie wspomnianą wartość wytwarzaną po koszcie uwzględniającym płace polskie oraz wydajność kraju j . Ażeby uwzględnić również wydajność polską należy iloczyn $B_j \cdot r_{p/j}$ pomnożyć przez $\frac{g_{p/j}}{r_{p/j}}$, ale wówczas relacja $r_{p/j}$ znosi się i pozostaje:

$$B_j \cdot g_{p/j} \cdot V_{p/j}$$

W przypadku gdy $V_{p/j}$ równy jest 1, przelicznikiem jest wyłącznie kurs turystyczny. Współczynnik poprawkowy jest zatem stosowany tam, gdzie jest on różny od 1. Wyliczenia odpowiednich kursów przeliczeniowych zawarte zostały w tab. 49.

T a b e l a 49

Obliczenia kursów przeliczeniowych

Wyszczególnienie	Wydajność pracy (w walucie kraj.)	Zatrudnienie	Produkcja globalna (w mln waluty kraj.)
1	2	3	4
<u>Polska</u> Przemysł maszynowy	385 028	1 479 438	569 625

Tabela 49 (cd.)

1	2	3	4
Przemysł konsumpcyjny	537 531	1 374 258	738 706
$W_{m,p}/W_{k,p}$	0,716		
<u>Czechosłowacja</u>			
Przemysł maszynowy	168 739	1 013 000	170 933
Przemysł konsumpcyjny	216 521	645 000	139 656
$W_{m,cz}/W_{k,cz}$	0,779		
Kurs turystyczny (w zł/KCS)	1,930		
$V_{p/cz}$	0,919		
Kurs przeliczeniowy = kurs turystyczny x $V_{p/cz}$ (w zł/KCS)	1,774		
<u>NRD</u>			
Przemysł maszynowy	54 993	1 301 262	71 561
Przemysł konsumpcyjny	95 957	486 747	46 707
$W_{m,n}/W_{k,n}$	0,573		
Kurs turystyczny (w zł/Mk)	6,032		
$V_{p/n}$	1,185		
Kurs przeliczeniowy = kurs turystyczny x $V_{p/n}$ (w zł/Mk)	7,148		
<u>Węgry</u>			
Przemysł maszynowy	295 167	551 000	162 637
Przemysł konsumpcyjny	376 449	482 700	181 712
$W_{m,w}/W_{k,w}$	0,784		
Kurs turystyczny (w zł/Frt)	1,308		

Tabela 49 (cd.)

1	2	3	4
$V_{p/w}$	0,913		
Kurs przeliczeniowy = kurs turystyczny x $V_{p/w}$ (w zł/Frt)	1,195		

Andrzej Miciński, Wojciech Urbaniak

COMPARATIVE ANALYSIS OF TEXTILE
AND CLOTHING INDUSTRIES AND FOREIGN TRADE
IN TEXTILE-CLOTHING PRODUCTS
OF POLAND, GDR, CZECHOSLOVAKIA AND HUNGARY

This work constitutes an initial part of researches aimed at determination of possibilities in the field of consolidation of co-operation between Poland, Czechoslovakia, the GDR and Hungary encompassing production of textile and clothing articles and trade in them.

The main objective of this part of researches is to determine the present state in textile-clothing industries of the countries under survey and of foreign trade in products turned out by these industries on the basis of available information, comparative analysis. There were analyzed such problems as:

- productive factors remaining at disposal of analyzed industries in four countries including especially fixed assets, raw material and labour resources,
- production in industries under survey - its dynamics, role of improved labour productivity and increased employment in production growth, volume and structure of production, size of production in more important products,
- effectiveness ratios in analyzed industries (productivity of fixed assets, ratios between productivity and capital intensity, assessment of the synthetic coefficient of effectiveness,
- foreign trade - volume of import of textile raw materials to

the four countries, place held by Poland, Czechoslovakia, the GDR and Hungary in the world export and import of textile and clothing products, commodity and geographical structure of trade, level and dynamics of trade, mutual turnover, trade restrictions.

Tables and comparative data presented in the work contain huge statistical material illustrating conclusions contained in its final part.

